

**Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju
MISIJA NA KOSOVU**

Odeljenje za ljudska prava i zajednice

Izveštaj o proceni prava zajednica

Decembar 2009.

SADRŽAJ

REZIME IZVEŠTAJA.....	6
1. UVOD.....	7
2. PRAVNI LEKOVI I SPROVOĐENJE ZAKONA.....	9
2.1. Prikupljanje podataka o istraživanju i gonjenju etnički zasnovanih incidenata..	9
2.2. Nekažnjavanje, gonjenje etnički motivisanih zločina i izveštavanje o dnevnim ispoljavanjima netolerancije	10
2.3. Regrutovanje i zastupljenost pripadnika nevećinskih zajednica od strane sudova	12
2.4. Prenos institucije Ombudsmana u lokalnu instituciju.....	13
3. PROCES POVRATKA I BEZBEDNOST	14
3.1. Stvaranje uslova za održiv povratak, bezbednost, povraćaj imovine, aktivnosti za stvaranje prihoda	14
3.2. Šeme pomoći povratka i slobodan izbor mesta stanovanja	17
3.3. Integracija povratničkih lica.....	18
3.4. Mere za rešavanje zdravstvene situacije Roma u kontaminiranim kampovima na severu Kosova	19
4. KULTURA I PITANJA MEDIJA	20
4.1. Zaštita i rekonstrukcija kulturnog nasleđa: zonske mere, uključivanje u listu kulturne baštine	20
4.2. Podrška kulturama brojčano manjih zajednica	22
4.3. Kapaciteti i mere podrške emitovanja za nevećinske zajednice	24
5. UPOTREBA JEZIKA	26
5.1. Usvajanje, praćenje i implementacija zakonodavstva	26
5.2. Upotreba jezika nevećinskih zajednica na javnim mestima	29
6. OBRAZOVANJE	31
6.1. Mogućnost za interakciju između dece pripadnika zajednica kosovskih Albanaca i Srba i eliminacija jezičkih barijera	31

6.2. Mere za prilagođavanje obrazovnim potrebama pripadnika nevećinskih zajednica	32
6.3. Prevoz dece koja pripadaju nevećinskim zajednicama	33
6.4. Obezbeđivanje nastavnih planova, udžbenika i kvalifikovanih nastavnika za brojčano male zajednice	34
6.5. Mere za poboljšanje pristupa obrazovanju i završetka obrazovanja dece romske, aškalijske i egipćanske zajednice	36
6.6. Mere za obezbeđivanje pristupa obrazovanju zajednici Goranaca	37
7. UČEŠĆE	38
7.1. Popis stanovništva i učešće nevećinskih zajednica	38
7.2. Lični podaci koji se odnose na pripadnost zajednica	40
7.3. Učešće zajednica u kosovskoj civilnoj službi	40
7.4. Dijalog između ministarstava i Odbora za prava i interese zajednica u Skupštini Kosova	42
7.5. Mehanizmi za učešće zajednica	43
7.6. Efikasno učešće u ekonomskom i socijalnom životu	45
8. ZAKLJUČCI	49
9. PREPORUKE	50
PRILOG 1. Etnički sastav Kosova	52

LISTA SKRAĆENICA I AKRONIMI

Mišljenje Savetodavnog komiteta: Savetodavni komitet o Okvirnoj Konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina, mišljenje o primeni Okvirne Konvencije za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu

Odbor: Odbor za prava i interese zajednica i povratka

Preporuka Saveta Evrope: Komitet ministara Saveta Evrope u vezi implementacije Okvirne Konvencije na Kosovu

Konsultativno veće: Konsultativno veće za zajednice

EULEX: Misija Evropske Unije za vladavinu prava

Okvirna Konvencija: Okvirna Konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina

KISZ: Komisija za imovinske i stambene zahteve

HPD: Direkcija za stambeno-imovinska pitanja

SIM: Savet za implementaciju monitoringa

MPO: Međunarodno praćenje operacija

Nezavisna Komisija: Nezavisna komisija za pregled nastavnog materijala na srpskom jeziku

Institut: Institut za zaštitu spomenika Kosova

KVKB: Kosovsko Veće za kulturnu baštinu

KIA: Kosovska agencija za imovinu

KPA: Kosovska poverenička agencija

Komisija za Medije: Nezavisna Komisija za medije Kosova

MSPP: Ministarstvo sredine i prostornog planiranja

MONT: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije

Ministarstvo Kulture: Ministarstvo kulture, omladine i sporta

OEBS: Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju

KAP: Kosovska Agencija za privatizaciju

KIZ: Komisija za Imovinske zahteve Kosova

PIS: Privremene Institucije Samouprave

Savet za štampu: Savet za štampu Kosova

Komisija za obnovu: Komisija za sprovođenje obnove srpskih pravoslavnih crkava

RTK: Radio Televizija Kosova

SPC: Srpska pravoslavna crkva

DP: Društvena preduzeća

SPGS: Specijalni Predstavnik Generalnog Sekretara Ujedinjenih nacija

Zavod za Statistiku: Zavod za statistiku Kosova

UNHCR: Visoki Komesar Ujedinjenih nacija za izbeglice

UNMIK: Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu

UNDP: Razvojni Program Ujedinjenih nacija

SZO: Svetska zdravstvena organizacija

REZIME IZVEŠTAJA

Ovaj izveštaj se fokusira na učinjeni napredak Kosovskih institucija u implementaciji posebnih standarda Okvirne Konvencije Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina¹ (Okvirne Konvencije) u periodu od januara 2008 - juna 2009.² Baziran je na terenskom istraživanju obavljenom od strane Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, Misije na Kosovu (OEBS) putem intervjua sa zvaničnicima na centralnom i lokalnom nivou, zajednicama i predstavnicima civilnog društva.

Izveštaj nalazi da, iako postoji sveobuhvatni pravni okvir za zaštitu prava zajednica, njegova implementacija ostaje nedovoljna ili ne donosi dovoljno pozitivnih izmena u svakodnevnom životu nevećinskih zajednica.³ Teški odnosi i preovladavajuće odvajanje između kosovskih Albanaca i kosovskih Srba predstavljaju fundamentalne izazove za razvoj multietničkog društva. Međutim, izveštaj definiše takođe i ostale prepreke i opisuje oblasti u kojima je intervencija potrebna. Posebno, u bezbednosnim i pravosudnim sistemima glavni nedostaci odnose se na manjkavost klasifikacije, istrage i krivičnog gonjenja etnički motivisanih zločina, jer osećaj nekažnjavanja među nevećinskim zajednicama ne doprinosi izgradnji poverenja prema institucijama. U vezi povratka, nedostatak odgovarajućih uslova za održiv povratak i dalje je evidentan, posebno u odnosu na povraćaj imovine, rekonstrukcije i ekonomske integracije. Implementacija postojećih politika putem adekvatnih sredstava i mera radi prilagođavanja potreba sve većeg broja povratničkih porodica, ostaje glavni izazov za lokalne vlasti. Neophodno je uložiti više napora i resursa za zaštitu i promociju kulturnih prava zajednica. Zajedno sa poboljšanim uslugama i zastupljenosti zajednica u javnom servisu informisanja, dalji koraci su neophodni kako bi se obezbedila saglasnost sa zakonskim odredbama za zaštitu kulturnih i religioznih baština.

Što se tiče smanjenja dodeljenih ljudskih i finansijskih resursa, ono dovodi u rizik implementaciju Zakona o upotrebi jezika⁴ i efikasno pružanje i dostupnost višejezičnih javnih usluga. Nezavisnost i operativni kapacitet Komisije za jezike u nadgledanju primene zakona i obezbeđenju pravnih lekova u slučaju povrede treba biti poboljšana. Nastavljeno postojanje odvojenih obrazovnih sistema otežava dijalog između zajednica kosovskih Albanaca i kosovskih Srba. To ukazuje na hitnost obrazovnih reformi i mera u promovisanju multi-etničkog i više-jezičkog društva. Promocija obrazovanja na oba službena jezika i uklanjanje jezičkih i fizičkih barijera koja odvajaju decu koja pripadaju različitim zajednicama, ostaje prioritet. Pored toga, odgovarajuće mere trebaju biti usvojene i resursi dodeljeni za rešavanje značajnih obrazovnih potreba drugih ugroženih nevećinskih zajednica, sa posebnim fokusom na Rome, Aškalije i Egipćane.

Izveštaj takođe nalazi da funkcionisanje i koordinacija mehanizama učešća zajednica zahteva poboljšanje i zastupljenost nevećinskih zajednica u javnim institucijama,

¹ Savet Evrope, Okvirna Konvencija za zaštitu nacionalnih manjina (Okvirna Konvencija), Strazbur, 1. februar 1995, Serija Ugovora Saveta Evrope, N. 157.

² Uključene su neke dodatne informacije i odnose se na događaje koji su se desili van perioda izveštavanja.

³ Za svrhu izveštaja, nevećinske zajednice su sve one zajednice koje brojčano predstavljaju manjine na opštinskom nivou na Kosovu.

⁴ Zakon o upotrebi jezika proglašen uredbom UNMIK-a 2006/51 (Zakon o jezicima), 20. oktobra 2006.

posebno na višem nivou, gde trebaju biti unapređena. Proširenje i implementacija efektivnih politika za integraciju nevećinskih zajednica u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu, kao i u javnim pitanjima, predstavlja ključ ka izgradnji održivog i multi-etničkog društva.

1. UVOD

Godine 2008, Skupština Kosova usvojila je skup zakonskih propisa koji se odnose na prava i interese nevećinskih zajednica,⁵ a koji su zasnovani na Ustavu koji je usvojila Skupština u istom periodu.⁶ U međuvremenu, Misija Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) rekonfigurirala je svoje prisustvo i umanjila osoblje sa 5,000 na oko 500. U decembru 2008, raspoređena je misija Evropske Unije za vladavinu prava (EULEX),⁷ dok su mirovne snage NATO-a, KFOR, ostale na Kosovu i nastavile sa vršenjem svog mandata.

Pravni okvir na Kosovu definiše zajednice kao nacionalne, etničke, kulture, jezičke i religiozne grupe tradicionalno prisutne na Kosovu, koje nisu u većini, i priznaje posebna prava za lica koja pripadaju takvim zajednicama.⁸ Zajednice kosovskih Srba, kosovskih Turaka, kosovskih Bošnjaka, Roma, Aškalija, Egipćana i Goranaca su eksplicitno priznate. Ostale zajednice (kao što su kosovski Hrvati i kosovski Crnogorci) i članovi zajednice koja sačinjava većinu na Kosovu u celini a koje nisu većina u datim opštinama (kao što su kosovski Albanci na severu Mitrovice/Mitrovicë, u Leposaviću/Leposaviq, Zubinom Potoku, Zvečanu/Zvečan, Štrpcu/Shtërpçë ili Mamuši/Mamushë/Mamuşa) takođe imaju pravo da uživaju prava navedena u zakonu.⁹ Zakonodavstvo o anti-diskriminaciji, upotrebi jezika, obrazovanju, zagaranтовanom učešću zajednica u javnim pitanjima, zaštiti kulturne baštine i verskih sloboda je na snazi,¹⁰ i Okvirna Konvencija kao i ostali međunarodni ugovori o ljudskim pravima direktno se primenjuju na Kosovu.¹¹

⁵ Dana 15. juna 2008 Skupština Kosova usvojila je Zakon o zaštiti i promovisanju prava zajednica i njihovih pripadnika na Kosovu (primenjeni Zakon o pravima zajednica), Zakon o lokalnoj samoupravi (primenjeni Zakon o lokalnoj samoupravi), Zakon o administrativnim granicama opština (primenjeni Zakon o opštinskim granicama), Zakon o službenim praznicima na Kosovu (primenjeni Zakon o službenim praznicima), Zakon o obrazovanju u opštinama na Kosovu (primenjeni Zakon o obrazovanju u opštinama), i Zakon o posebnim zaštitnim zonama (primenjeni Zakon o posebnim zaštitnim zonama).

⁶ Dana 15. juna 2008 Skupština Kosova usvojila je Ustav (Ustav).

⁷ U okviru rezolucije Saveta Bezbednosti UN 1244 i na osnovu sveukupne vlasti Ujedinjenih nacija, EULEX je počeo sa radom 9. decembra 2008. Pomaže i podržava kosovske institucije u oblasti vladavine prava, posebno u vezi policije, pravosuđa i carine.

⁸ Član 4 (1), Ustavni okvir, UNMIK Uredba 2001/9, 15. maj 2001, i naknadne izmene i dopune; član. 57(1), Ustav. Član 1(4), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

⁹ Član. 1(4), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁰ Zakon protiv diskriminacije proglašen Uredbom UNMIK-a 2004/32, 20. avgusta 2004; Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu proglašen Uredbom UNMIK-a 2002/19, 31. oktobra 2002; Zakon o visokom obrazovanju na Kosovu proglašen Uredbom UNMIK-a 2003/14, 12. maja 2003; Poglavlja 9.1(3), 9.1(12), 9.1(17) i 9.3(5), Ustavnog okvira; član. 64(2), 65(2), 96 (3) do (5), Ustav; Zakon o kulturnom nasleđu proglašen Uredbom UNMIK-a 2006/52, 6. novembra 2006; Zakon o slobodi veroispovesti na Kosovu proglašen Uredbom UNMIK-a 2006/48, 24. avgusta 2006.

¹¹ Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Evropska Konvencija o ljudskim pravima, Međunarodna Konvencija o građanskim i političkim pravima, Okvirna Konvencija o zaštiti nacionalnih manjina, Konvencija o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, Konvencija o

Dakle, nakon sporazuma sa Svetom Evrope,¹² od 2. juna 2005, UNMIK je podneo prvi zvanični izveštaj o primeni Okvirne Konvencije na Kosovu.¹³ U avgustu 2005, Svet Evrope je takođe dobio "izveštaj u senci" urađen od strane predstavnika zajednica na Kosovu.¹⁴ Dana 25. novembra 2005, Savetodavni Odbor izdao je Mišljenje,¹⁵ i 21. juna 2006 Komitet ministara Saveta Evrope usvojio je Rezoluciju o primeni Okvirne Konvencije na Kosovu.¹⁶ UNMIK je podneo izveštaj o napretku 21. jula 2008.¹⁷

Praćenje, zaštita i promocija ljudskih prava predstavlja srž mandata OEBS-a. Zbog toga, OEBS dosledno podržava implementaciju Okvirne Konvencije i doprinosi UNMIK-ovom izveštaju o napretku. Pored toga, OEBS je takođe sponzorisao projekat koji je omogućio grupi predstavnika kosovskih nevećinskih zajednica da podnesu "izveštaj u senci" na Okvirnu Konvenciju u 2005. Dalje, između 1999 i 2002, u saradnji sa Kancelarijom Visokog Komesarijata Ujedinjenih nacija za izbeglice, OEBS je uradio deset Izveštaja o proceni situacije etničkih manjina na Kosovu.¹⁸ U 2008 i 2009 izveštaji OEBS-a fokusirali su se na nekoliko oblasti relevantnih za implementaciju Okvirne Konvencije, kao što su razvoj i implementacija politika

eliminaciji svih oblika diskriminacije žena, Konvencija o pravima deteta, Konvencija protiv torture i drugih nehumanih tretmana i kazni, Evropska Povelja za regionalne i manjinske jezike i Evropska povelja o lokalnoj samoupravi. Član. 22 i 58(2) i 123, Ustav. Međutim, postoji zabrinutost zbog činjenice da se međunarodni sporazumi o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima ne prepoznaju kao važeći.

¹² Sporazum između Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK) i Saveta Evrope o tehničkim aranžmanima koji se odnose na Okvirnu Konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina, 23. avgust 2004.

¹³ Izveštaj podnet od strane UNMIK-a u skladu sa članom 2.2 ovog Sporazuma između UNMIK-a i Saveta Evrope koji se odnosi na Okvirnu Konvenciju za zaštitu nacionalnih manjina, primljen 2. juna 2005.

¹⁴ "Izveštaj u senci" o Implementaciji Okvirne Konvencije za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu, Priština/Priştinë, novembar 2004 – avgust 2005. Izveštaj je urađen od strane radnih grupa pripadnika zajednica, koje su koordinirane od strane savetnika OEBS-a i trenirane od strane Saveta Evrope i međunarodnih stručnjaka za manjinska prava.

¹⁵ Savetodavni Odbor o Okvirnoj Konvenciji za zaštitu nacionalnih manjina, Mišljenja o Implementaciji Okvirne Konvencije za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu (Mišljenje Savetodavnog komiteta), ACFC/OP/I(2005)004, Strazbur, 2. mart 2006.

¹⁶ Svet Evrope, Komitet ministara, Rezolucija ResCMN(2006) o implementaciji Okvirne Konvencije za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu (Republika Srbija), Komitet ministara, 969 sastanak zamenika ministara, 21. juna 2006, Strazbur.

¹⁷ UNMIK, Izveštaj o napretku implementacije Okvirne Konvencije za zaštitu nacionalnih manjina na Kosovu podnet od strane Misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (Izveštaj o napretku), primljen 21. jula 2008, ACFC(2008)001. Izveštaj uglavnom obuhvata razvoj do 2007.

¹⁸ Preliminarna procena situacije etničkih manjina na Kosovu, UNHCR/OEBS, 26. juli 1999; Druga Procena situacije etničkih manjina na Kosovu, UNHCR/OEBS, 6. septembar 1999; Pregled situacije etničkih manjina na Kosovu, UNHCR/OEBS, 3. novembar 1999; Procena situacije etničkih manjina na Kosovu (pokriva period od novembra 1999 do januara 2000), UNCHR/OEBS, 11. februar 2000, UNHCR/OEBS Dopuna situacije etničkih manjina na Kosovu (koja pokriva period od februara do maja 2000), UNHCR/OEBS 31. maj 2000; Procena situacije etničkih manjina na Kosovu (koja pokriva period od juna do septembra 2000), UNHCR/OEBS, 23. oktobar 2000, Procena situacije etničkih manjina na Kosovu (koja pokriva period od oktobra 2000 do februara 2001), UNHCR/OEBS, 26. mart 2001, Deveta Procena situacije etničkih manjina na Kosovu (koja pokriva period od septembra 2001 do aprila 2002), UNHCR/OEBS, april 2002, Deseta Procena situacije etničkih manjina na Kosovu (koja pokriva period od maja 2002 do decembra 2002), UNHCR/OEBS, mart 2003.

usmerenih na stvaranje uslova za održiv povratak i reintegraciju, upotrebu jezika, slobode kretanja, obrazovanja i učešća u javnom životu.¹⁹

Ovaj izveštaj pokriva period od januara 2008 do juna 2009. Zasnovan je na preporukama Komiteta ministara Saveta Evrope u vezi sa implementacijom Okvirne Konvencije na Kosovu (Preporuke Saveta Evrope) u oblastima pravnih lekova i sprovođenja zakona, procesu povratka i bezbednosti, kulture i medija, upotrebe jezika, obrazovanja i učestvovanja. Svako pod-poglavlje podseća na relevantne preporuke u tekstualno oivičenom polju, pre nego što se fokusira na normativni okvir i politike, i proceni dostignuti napredak i nerešene izazove. Izveštaj uključuje zaključke i preporuke.

2. PRAVNI LEKOVI I SPROVOĐENJE ZAKONA

2.1. Prikupljanje podataka o istraživanju i gonjenju etnički zasnovanih incidenata

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 5: Uspostaviti stalni sistem za prikupljanje podataka o istraživanju i gonjenju etnički zasnovanih incidenata.

Normativni okvir

Ministarstvo pravde ima zadatak da obezbedi informacije i statističke podatke o sistemu krivičnog gonjenja i kazneno-popravnoj službi i da razvije i implementira politike kako bi obezbedilo pošten i efikasan pristup pravosudnom sistemu pripadnicima svih zajednica.²⁰ Kosovska policija ima određena pravila i definicije za klasifikaciju zločina i incidenata mržnje.²¹ U avgustu 2005 Specijalni Predstavnik Generalnog Sekretara (SPGS) odredio je kriterijume i procedure za izveštavanje o potencijalno etnički motivisanim incidentima,²² u skladu sa kojim: žrtva mora da pripada ugroženoj zajednici; počinilac mora biti nepoznat ili da pripada različitoj zajednici u odnosu na žrtvu; i okolnosti krivičnog dela moraju ukazati na verovatnoću isključenja etnički-neutralnog motiva. U okviru poslednjeg navedenog kriterijuma, svi slučajevi sa jasnim ekonomskim motivom (uključujući pljačke, krađe i provale) ili

¹⁹ 2008. i 2009. godine Misija je objavila sledeće izveštaje: "Primena Zakona o upotrebi jezika od strane kosovskih opština (juli 2008); "Humanitarni transport za manjine" (I, II, III i IV tokom 2007-2008); "Prethodni izveštaj: kontaminacija olovom u Mitrovici/Mitrovicë koja utiče na zajednicu Roma" (februar 2009), "Kosovske nevećinske zajednice u sistemima osnovnog i srednješkolskog obrazovanja (april 2009); "Profili zajednica na Kosovu" (juli 2009); "Primena Strategije za reintegraciju repatriranih lica u kosovskim opštinama" (novembar 2009), "Izveštaj o zaštiti i promovisanju prava zajednica na Kosovu: Mehanizmi učešća na lokalom nivou" (novembar 2009). Suštinska komponenta o zajednicama, a posebno o obrazovanju, zdravstvenoj zaštiti, učešću i paralelnim strukturama, uključena je u izveštaju misije od 2007-2008 o "Ljudskim pravima, etničkim odnosima i demokratiji na Kosovu".

²⁰ Aneks XV, (viii) i (xii), Uredba UNMIK-a 2005/53 o izmenama Uredbe UNMIK-a 2001/19 o Izvršnom ogranku Privremenih institucija samouprave na Kosovu, 20. decembar 2005.

²¹ Zločin iz mržnje: "sve nezakonite radnje planirane sa ciljem da uplaše, oštete, povrede, zastraše, ili uznemire pojedinca u celini ili delimično, usled pristrasne motivacije protiv stvarne ili umišljene rase, vere, nacionalne pripadnosti, seksualne orijentacije ili nedostataka žrtve; "incidenti mržnje:" [...] radnje pojedinca ili grupe koje, uprkos tome što su motivisane mržnjom ili predrasudom, ne dosežu do nivoa krivičnog dela". Politike i procedure kosovske policije, Zločin iz mržnje i etnički zločin, P - 4,29, 22. jul 2002, revidiran je 19. februara 2003, deo III. Definicije A i B.

²² SPGS UNMIK-a, Kriterijumi i procedure za izveštavanje o potencijalnim etničko motivisanim incidentima, 10. avgust 2005, uključujući i Aneks A do C.

koji proističu iz sporova nastalih sa komšijama, pijanicama ili sličnim situacijama nisu više klasifikovani kao etnički motivisani.

Implementacija/situacija na terenu

Iako nisu neminovno kategorizovani kao etnički motivisani,²³ incidenti koji ciljaju uglavnom osobe koje pripadaju zajednicama kosovskih Srba i Roma i dalje se pojavljuju.²⁴ Dok statistika Kosovske policije klasifikuje određeni broj potencijalno etnički motivisanih incidenata (82 od februara 2008 do maja 2009), teško je dobiti informacije o krivičnom gonjenju takvih slučajeva. U stvari, registri kosovskih sudova generalno ne pružaju informacije o etničkoj pozadini. Štaviše, ne vodi se posebna evidencija o etnički motivisanim incidentima, i takvi slučajevi su registrovani uglavnom ručno u knjige registra, kao i svi ostali slučajevi. Kada je to potrebno, službenici izvode podatke o ovim incidentima iz opšteg registra. U međuvremenu, EULEX je rasporedio dva inter-etnička kriminološka savetnika po regionu da prate i savetuju policiju.

Sveukupna procena

Nedostatak kompjuterizovane baze podataka u sudovima i činjenica da optuženi nisu klasifikovani u skladu sa etničkim poreklom, podjednako sprečava dostupnost podataka o krivičnom gonjenju etnički motivisanih zločina. Tekući projekti Evropske Komisije za uspostavljanje informacionog sistema upravljanja predstavljaju mogućnost za praćenje procesuiranja etnički motivisanih zločina, ako policija, tužioci i sudije mogu da razmenjuju informacije o klasifikaciji i krivičnom gonjenju ovakvih incidenata.

2.2. Nekažnjavanje, gonjenje etnički motivisanih zločina i izveštavanje o dnevnim ispoljavanjima netolerancije

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 8: Odgovoriti na percepiranu nekažnjivost u pogledu etničko motivisanog zločina, tako što bi se takavom zločinu dao najveći prioritet u sprovođenju zakona i ostalim organima koji su uključeni, i preduzimati korake u cilju ohrabriranja izveštavanja o svakodnevnim ispoljavanjima netolerancije.

Normativni okvir

Privremeni krivični zakon Kosova (KZ) sankcioniše javno podsticanje nacionalne, rasne, verske i etničke mržnje, razdora ili netrpeljivosti.²⁵ Novčane kazne, zatvorske kazne i uvećanje zatvorskih kazni predviđeno je u slučajevima u kojima je krivično delo činjeno sistematski, putem iskorišćavanja vlasti, putem prinude, ugrožavanja sigurnosti, ispoljavanjem podsmevanja nacionalnim, rasnim, etničkim simbolima,

²³ Na primer, u julu i oktobru 2008 dva slučaja kamenovanja UN označenog humanitarnog autobusa, prevozeći ljude koji pripadaju nevećinskim zajednicama putem naseljenim kosovskim Albancima, desili se u regionu Peći/Pejë i opštine Glogovac/Gllogovc, i nisu bili kategorisani kao etnički motivisani. Iako je autobus lak za identifikovanje i ima redovni raspored, policija nije bila u mogućnosti da utvrdi da li su počiniooci svesni etničke pripadnosti putnika.

²⁴ OEBS je izvestio o povećanom broju incidenata maltretiranja kosovskih Srba u periodu od juna do avgusta 2009 (uključujući sknavljenje groblja, provaljivanje u domove povratnika, kamenovanje vozila, razbojništva, napade, zastrašivanja i ubistvo), uključujući i dva ozbiljna slučaja u opštini Klina/Klinë (gde je stariji povratnik surovo pretučen dok je obrađivao svoja polja) i opštini Gnjilane/Gjilan (gde je stariji bračni par ubijen u svom domu). U julu-avgustu 2009, kao što je potvrđeno od zamenika gradonačelnika Gnjilana/Gjilan, Romi koji žive u naselju Abdula Preševa/Abdulah Preshevë su verbalno i fizički napadnuti od strane ljudi koji pripadaju zajednici kosovskih Albanaca. Ovi incidenti se mogu odnositi na imovinska pitanja i negativno utiču na povratak i integraciju pogođene zajednice.

²⁵ Član 115 Privremenog krivičnog zakona Kosova, proglašen Uredbom UNMIK-a 2003/25, 6. juli 2003 uz naknadne izmene.

uništavanje svojine drugih osoba, ili sknavljenje spomenika ili grobnica; ili kada prekršaj prouzrokuje nered, nasilje ili druge ozbiljne posledice.²⁶ Interni cirkular Ministarstva pravde 2006²⁷ daje visok prioritet rešavanju predmeta koji se tiču nevećinskih zajednica.

Implementacija/situacija na terenu

U nekim slučajevima gonjenje etnički motivisanih zločina se suviše oslanja na izjavu svedoka. Često, promena mišljenja ili nedostatak saradnje od strane svedoka optužbe podrivaju gonjenje. Iako izjavljuju da etnički motivisane incidente uvek tretiraju sa najvišim prioritetom,²⁸ sudije i tužioci često zanemaruju da uzmu u obzir etničku pozadinu motiva zločina. U oktobru 2008, u slučaju koji je uključivao pucnjavu na raseljene kosovske Srbe koji su posećivali groblja, okrivljenom kosovskom Albancu bilo je suđeno za neovlašćenu upotrebu oružja²⁹ i osuđen je na novčanu kaznu od 600 eura. Činjenice predmeta neosporno su zahtevale ozbiljniju optužbu,³⁰ a možda i drugačiju kaznu,³¹ posebno s obzirom na verovatan etnički motiv zločina, koji je sud ignorisao.³² Stoga, tužilaštvo i sud verovatno nisu u potpunosti obuhvatili radnje okrivljenog odgovarajućom pravnom kvalifikacijom/optužbom. Dakle, ne uspevajući da valjano razmotre etnički motiv kao otežavajući faktor, oni su na kraju primenili kaznu koja nije srazmerna težini krivičnog dela, u suprotnosti sa zahtevima zakona.³³ Izgleda da ovaj primer predstavlja trend. Zaista, nedavne analize načina rešavanja predmeta martovskih nasilja 2004 od strane kosovskih tužioca i sudija prikazale su slične probleme manjeg i blažeg kažnjavanja počinitelaca etničko motivisanih zločina, kao i široko rasprostranjen propust razmatranja etničkog motiva kao otežavajuće okolnosti.³⁴ Štaviše, neki kosovski tužioci i sudije ne uzimaju u obzir etnički motiv zločina kao otežavajuću okolnost, jer su svi ljudi jednaki pred zakonom, bez obzira na njihovu nacionalnu ili etničku pripadnost. Međutim, tretiranje etničkog motiva kao otežavajuće okolnosti u skladu je sa principima jednakosti i međunarodnih standarda.³⁵

²⁶ Članovi 64, 115, 147 and 260, Krivični zakon.

²⁷ Interni Cirkular Ministarstva pravde Ref. A-062/MD.

²⁸ Pogledajte izveštaj "Četiri godine kasnije. Praćenje predmeta martovskih nereda 2004 pred krivičnim pravosudnim sistemom Kosova", Misija OEBS-a na Kosovu, jul 2008.

²⁹ Član 328(1), Krivični zakon.

³⁰ Kao što je član 29(1), izazivanje opšte opasnosti, kumulativno sa kaznom člana 328, neovlašćene upotrebe oružja. Osim toga, neke izjave ciljnih grupa da meci lete veoma blizu njih, takođe mogu podržati optužbu na osnovu člana 20 i 146, o pokušaju ubistva.

³¹ Optuženi je proglašen krivim za krivično delo nedozvoljenog vlasništva, kontrole, posedovanja ili upotrebe oružja prema članu 328(1) Krivičnog zakona, koje je kažnjivo kaznom od 10.000 eura ili kaznom zakona od jedne do deset godina.

³² Sud je presudom izričito naveo da "nije pronašao naročito otežavajuće okolnosti".

³³ Član 64(1), Krivični zakon.

³⁴ Pogledajte izveštaj: "Četiri godine kasnije. Praćenje predmeta martovskih nereda 2004 pred krivičnim pravosudnim sistemom Kosova", Misija OEBS-a na Kosovu, juli 2008.

³⁵ Pogledaj presude Evropskog Suda o ljudskim pravima *Nachova i Ostalih protiv Bugarske*, 24. februar 2004, stav 158; *Šečić protiv Hrvatske*, 31. maj 2007; *Cobzaru protiv Rumunije*, 26. jul 2007, stav 101; slučaj presude Haškog Tribunala br. IT-96-23-T& IT-96-23/1-T, Presuda 22. februara 2001, stav 867; i Kancelarije Visokog Komesara za ljudska prava UN-a u svojoj Opštoj Preporuci br. 30: Diskriminacija ne-državljana prema Konvenciji o eliminaciji svih oblika rasne diskriminacije, oktobar 2004.

Posebno zabrinjavajuće pitanje u vezi nekažnjivosti je situacija sudova i tužilaštava u severnim opštinama regiona Mitrovica/Mitrovicë,³⁶ kao i poverenja prema policiji. Nedostatak potpunog funkcionisanja sudskog i tužilačkog sistema u severnim opštinama ometa efikasno procesuiranje svih zločina, i pogodno je za atmosferu nekažnjavanja. Pored toga, kosovski Albanci i ostale nevećinske zajednice koje žive u toj oblasti ne osećaju se sigurnim da prijave kosovskoj policiji slučajeve koji bi mogli uključiti među-etničke razloge.³⁷ U severnoj Mitrovici/Mitrovicë, porast tenzija između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca, koje je dovelo do etnički motivisanih zločina, prijavljeno je u vezi sa projektima povratka u Brđane/Kroi i Vitakut.³⁸ Dana 23. januara 2009, kosovska policija uspostavila je, u svim mešovitim sredinama Mitrovica/Mitrovicë, jedinicu multi-etničke policije od 17 članova. Cilj je da se komunicira i saraduje putem mera za izgradnju poverenja, sa ljudima koji su pogođeni nedavnim izbijanjem među-etničkog nasilja, i da se prikupe informacije koje se tiču ranijih incidenata.

Sveukupna procena

Iako pravni okvir i politička dokumenta daju visoki prioritet istragama i krivičnom gonjenju etnički motivisanih zločina, u nekoliko slučajeva počinioci ne mogu biti identifikovani ili adekvatno kažnjeni. Pored toga, kao što je ranije spomenuto, usko tumačenje zakona od strane sudija i tužioca doprinosi povećanju osećaja nekažnjavanja među nevećinskim zajednicama. S druge strane, institucije nisu preduzele konkretne korake kako bi preokrenule ovaj trend i odgovorile na percepciju nekažnjivosti.

2.3. Regrutovanje i zastupljenost pripadnika nevećinskih zajednica od strane sudova

Save Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 6: Povećati napore u cilju poboljšanja funkcionisanja pravosuđa i izgradnje poverenja manjinskih zajednica u sudove, između ostalog, daljim zapošljavanjem pripadnika manjina i povećanjem brzine kojom se slučajevi rešavaju.

Normativni okvir

Regulatorni okvir za pravosudni sistem³⁹ uveo je kvote kako bi obezbedio 15 procenata zastupljenosti ne-albanskih zajednica, uključujući najmanje osam procenata kosovskih Srba, u pravosuđu i tužilaštvu, putem mera koje primenjuje Sudski Savet

³⁶ Nakon 17. februara 2008, ne funkcionišu opštinski ili sudovi za manje prekršaje u Zubinom Potoku i Leposaviću/Leposaviq. Okružni i Opštinski sud Mitrovica/Mitrovicë (koji takođe pokriva i Zvečan/Zveçan) funkcionise sa ograničenim kapacitetom u prostorijama Opštinskog suda u Vučitrnu/Vushtrri, koji takođe pokriva i opštine Srbicu/Skenderaj i Vučitrn/Vushtrri. Regionalne kancelarije tužilaštva takođe rade na veoma ograničenom nivou iz zgrade suda Vučitrna/Vushtrri; dakle oni nisu u mogućnosti da obrade većinu zločina koji su se desili pre 21. februara 2008 jer su spisi predmeta smešteni u zgradi suda severne Mitrovica/Mitrovicë. Raspoređivanje EULEX sudija i tužioca (troje za krivični i jedan za parnični postupak) u zgradi suda u severnoj Mitrovici/Mitrovicë u decembru 2008, nije poboljšalo situaciju. Od juna 2008, EULEX je završio dva krivična predmeta, dok ih praktična i pravna pitanja mogu sprečiti da u potpunosti zamene sudski sistem regiona.

³⁷ Pogledati izveštaj: "Merenje poverenja. Percepcija sigurnosti i javne bezbednosti," Misija OEBS-a na Kosovu, jun 2008.

³⁸ Brđani/Kroi i Vitakut je etnički mešovito naselje u severnoj Mitrovici/Mitrovicë. Razgovori u vezi projekta povratka za raseljene kosovske Albance počeli su u oktobru 2008; u leto 2009, započela je rekonstrukcija njihovih kuća i rezultirala je ponovljenim sukobima između dve zajednice. Dok je rekonstrukcija u toku, povremeni incidenti se dešavaju.

³⁹ Član 2(4) Uredbe UNMIK-a 2006/25 o regulatornom okviru za pravosudni sistem na Kosovu, 27. april 2006.

Kosova. Međutim, Ustav zahteva kvotu od 15 procenata ne-albanskih sudija samo za apelacione sudove.⁴⁰ Što se tiče imenovanja u tužilaštvu, Ustavom je predviđeno da prednost treba biti data ne-većinskim zajednicama kako bi se odrazio etnički sastav relevantne teritorijalne jurisdikcije.⁴¹

Implementacija/situacija na terenu

Trenutno, zastupljenost nevećinskih zajednica u kosovskom sudstvu (11.4 procenata) i tužilaštvu (7.7 procenata) je niža od propisane. Od 298 sudija, 264 (88.6 procenata) su kosovski Albanci, 15 su kosovski Srbi, 11 kosovski Bošnjaci, pet su kosovski Turci, i tri su iz zajednica Roma, Aškalija i Egipćana. Od 91 tužioca, 84 su kosovski Albanci (92.3 procenata), dvoje kosovskih Srba, dvoje kosovskih Bošnjaka i dvoje kosovskih Turaka i jedan Aškalija.⁴² Pored toga, funkcionisanje sudova je značajno pogođeno u regionu Mitrovice/Mitrović u periodu nakon 17. februara 2008.⁴³ Dana 13. februara 2009, započeo je proces provere odnosno imenovanja, koji može promeniti zastupljenost sudija i tužioca koji pripadaju nevećinskim zajednicama. Dana 26. juna 2009 imenovano je šest sudija Ustavnog suda, uključujući jednog kosovskog Turčina i jednog kosovskog Srbina.

Sveukupna procena

Napori kosovskog pravosudnog sistema da regrutuju kandidate iz nevećinske zajednice ponekad su ometani nedostatkom aplikacija ili kvalifikovanih kandidata. Zastupljenost nevećinskih zajednica je ispod predviđenih kvota, mada je relativno visoka. Neophodni su dalji napori kako bi se izgradilo poverenje nevećinskih zajednica u sudstvo, koje ostaje institucija sa kojom je narod najmanje zadovoljan.⁴⁴ Međutim, nedavno sprovedena komparativna analiza od strane OEBS-a ne otkriva značajne razlike u tretmanu optuženih lica pripadnika različitih zajednica na Kosovu, od strane pravosudnog sistema.⁴⁵

2.4. Prenos institucije Ombudsmana u lokalnu instituciju

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br.7: Osigurati da prenos institucije Ombudsmana u lokalnu instituciju ne šteti efikasnosti institucije ili narušava poverenje koje je do sada izgrađeno među manjinskim zajednicama.

Normativni okvir

Prema pravnom okviru,⁴⁶ od 2007 Ombudsman funkcioniše kao lokalna institucija, koja više nema nadležnost nad žalbama protiv UNMIK-a. Ustav jednako priznaje Ombudsmana kao jednu od lokalnih nezavisnih institucija.⁴⁷ Planirana je rasprava o nacrtu Zakona o narodnom advokatu u Skupštini Kosova u novembru 2009. Dana 4. juna 2009, Skupština Kosova je imenovala lokalnog Ombudsmana.⁴⁸

⁴⁰ Član 103(3),(6) i član. 108(2), Ustav.

⁴¹ Član 110(2),(3), Ustav.

⁴² Pogledajte izveštaj o "Učešću žena i predstavnika manjina u pravosudnom sistemu Kosova", Udruženje sudija Kosova, 2009.

⁴³ Vidi fusnotu 36 ovog izveštaja.

⁴⁴ Vidi Izveštaj Ranog Upozoravanja – Činjenice #24, UNDP, maj 2009, str. 2 i 5.

⁴⁵ Vidi izveštaj o 'Različite zajednice pred kosovskim pravosudnim sistemom. Preliminarni statistički pregled kazni i ishoda suđenja u okružnim, opštinskim i sudovima za prekršaje', Misija OEBS-a na Kosovu, decembar 2008.

⁴⁶ UNMIK Uredba 2007/15 o izmenama UNMIK Uredbe 2006/06 o Instituciji Ombudsmana na Kosovu, 19. mart 2007.

⁴⁷ Poglavlje XII, Ustav.

⁴⁸ Nakon isteka mandata međunarodnog Ombudsmana u 2005, imenovan je privremeni vršilac dužnosti Ombudsmana. Skupština Kosova imenovala je Ombudsmana nakon pet pokušaja.

Implementacija/situacija na terenu

Pristup Instituciji Ombudsmana je obezbeđen putem centralne kancelarije u Prištini/Prishtinë i regionalnim kancelarijama u Gnjilanu/Gjilan, Peći/Pejë, Prizrenu, Gračanici/Graçanicë i Mitrovici/Mitrovicë. Poslednja spomenuta ima pod-kancelariju u severnom delu grada. Međutim, ova kancelarija ima problem vidljivosti jer veliki deo stanovništva na severu Kosova nije upoznat sa njenim postojanjem. Od 1. aprila 2008, pod-kancelarija u Vidanju/Videjë, selu u regionu Peći/Pejë, koje je uglavnom naseljeno kosovskim Srbima, zatvorena je zbog nedostatka finansijskih sredstava, time lišavajući ove zajednice direktnog pristupa instituciji Ombudsmana. Iz sličnih razloga, osoblje kancelarije u Gračanici/Graçanicë takođe je bilo smanjeno. Pored toga, naponi za uključivanje članova osoblja, posebno onih koji se bave slučajevima nevećinskih zajednica, unutar Kosovskog Konsolidovanog Budžeta nije bilo uspešno.⁴⁹ Advokati Institucije Ombudsmana redovno posećuju opštine, enklave i oblasti naseljene nevećinskim zajednicama. Institucija takođe redovno zakazuje dane u kojima se podnosioci žalbe mogu lično susresti sa Ombudsmanom. Statistike pokazuju da broj podnetih predmeta od strane članova nevećinskih zajednica ostaje visok do kraja 2007 (oko 25 procenata) ali je počeo da opada u 2008. Zvanično, predmeta podnetih od strane pripadnika nevećinskih zajednica bilo je u 2007/2008 17 procenata (12 procenata od strane kosovskih Srba, pet procenata od strane ostalih) i u 2008/2009 samo 13 procenata (devet procenata od strane kosovskih Srba, četiri procenta od strane ostalih). U međuvremenu, ukupan broj predmeta smanjen je sa 690 u 2006/2007 na 523 u 2007/2008 i 411 u 2008/2009. Ipak, institucija je inicirala više istraga po službenoj dužnosti.⁵⁰

Sveukupna procena

Izmene koje su usledile nakon februara 2008 zasigurno su imale uticaja na broj kosovskih Srba koji su podnosili svoje žalbe instituciji, i delimično su uticale na poverenje izgrađeno od 2006. godine kada je institucija Ombudsmana lokalizovana. Štaviše, nemogućnost Skupštine Kosova da imenuje Ombudsmana za više od tri godine, dovela je do gubljenja poverenja svih zajednica u vlast institucije i njenu sposobnost da uspešno reši njihove žalbe. Konačno, terenska procena obavljena na tromesečnim osnovama od strane Programa za razvoj Ujedinjenih nacija (UNDP), ukazuje da su kosovski Albanci i ostale nevećinske zajednice uopšteno zadovoljnije sa institucijom Ombudsmana za razliku od kosovskih Srba. Opšta populacija je još uvek generalno zadovoljna, mada manje nego u prošlosti.

3. PROCES POVRATKA I BEZBEDNOST

3.1. Stvaranje uslova za održiv povratak, bezbednost, povraćaj imovine, aktivnosti za stvaranje prihoda

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 9: Energično preduzeti praktične mere kako bi se uklonile prepreke za održiv povratak, putem ozbiljnog rešavanja bezbednosnih problema Srba i drugih, i takođe obezbediti, uključujući implementaciju nedavno usvojenog zakonodavstva, povraćaj imovine i neometan pristup poljoprivrednoj i ostaloj imovini, i daljim kreiranjem aktivnosti čiji je cilj stvaranje prihoda.

⁴⁹ Vidi osmi godišnji izveštaj o Instituciji Ombudsmana na Kosovu, jul 2008.

⁵⁰ U 2008/2009, otvorene su 62 *ex officio* istrage; u 2007/2008, 10 i u 2006/2007 samo dve.

Normativni okvir

Pravni okvir potvrđuje pravo svih izbeglica i raseljenih lica da se vrate bezbedno svojim domovima i povrate svoju imovinu.⁵¹ Primenjeni zakon o rešavanju zahteva koji se odnose na privatnu nepokretnu imovinu⁵² preneo je nadležnost nad Kosovskom Agencijom za privatizaciju,⁵³ sa UNMIK-a na Međunarodnog civilnog predstavnika. Dalje, Revidirani Priručnik za održiv povratak iz 2006,⁵⁴ zasnovan na međunarodnim standardima, uključuje glavne ciljeve ažuriranih politika povratka usvojenih od strane vlade Kosova 24. maja 2006, kao i protokol o dobrovoljnom i održivom povratku.⁵⁵ Da bi pojednostavili i unapredili politike povratka, u oktobru 2008, Ministarstvo za zajednice i povratak iniciralo je reviziju Priručnika i angažovalo se u izradi ministarske strategije za zajednice i povratak.⁵⁶

Implementacija/situacija na terenu

U 2008 i 2009 postojao je značajan pad u broju dobrovoljng povratka pripadnika nevećinskih zajednica.⁵⁷ Dok su kosovske institucije nastavile da podstiču povratak i razvijaju strategije povratka i projekte na opštinskom nivou, nedostatak finansijskih sredstava i ograničeni administrativni i menadžerski kapaciteti centralnih i lokalnih vlasti, ostaju bitna prepreka u njihovoj implementaciji. Ipak, broj raseljenih osoba koje su izrazile želju da se vrate na Kosovo postepeno se povećava. Ovo je posledica obnovljenih napora u identifikaciji i registraciji zainteresovanih raseljenih osoba za povratak na Kosovo, od strane međunarodne zajednice i vlasti u Beogradu i Prištini/Prishtinë u prvoj polovini 2009. Kosovska policija igra važnu ulogu u obezbeđivanju efektivne bezbednosti nevećinskih zajednica i povratnika/raseljenih lica, u izgradnji poverenja među zajednicama i obezbeđivanju slobode kretanja za sve zajednice. Multi-etničke jedinice policije širom Kosova nastavile su da se bave raznim pitanjima sigurnosti i izgradnji odnosa sa stanovnicima Kosova, posebno u oblastima gde žive nevećinske zajednice. Međutim, od februara 2008, rad ovih jedinica u nekim regionima je zaostao zbog bojkota policijskih službenika srpske zajednice. Povratak na radno mesto većine ovih službenika u junu 2009 predstavlja poboljšanje. Početkom 2008, posebno Odeljenje za pitanja zajednica je otvoreno u okviru policijske službe da nadgleda rad jedinica policije zajednica. Lokalni odbori za javnu bezbednost i opštinski saveti za bezbednost zajednica tek treba da postanu potpuno funkcionalni i da efektivno doprinose identifikaciji i rešavanju pitanja bezbednosti za zajednice,

⁵¹ Preambula, odeljak 9(c), 11(k), 13 i prilozii, Rezolucije 1244 SBUN (1999), 10. jun 1999; član. 156, Ustav.

⁵² Dana 13. juna 2008 Skupština Kosova usvojila je Zakon o rešavanju zahteva koji se odnose na privatnu nepokretnu imovinu, uključujući poljoprivrednu i komercijalnu imovinu (primenjeni Zakon o rešavanju žalbi koje se odnose na privatnu nepokretnu imovinu).

⁵³ Za rešavanje povratka imovine, komercijalne i poljoprivredne privatne nepokretne imovine, UNMIK Uredba 2006/10, kasnije zamenjena UNMIK Uredbom 2006/50, osnovala je Kosovsku Agenciju za imovinu (KIA) kao nezavisno telo uključujući Komisiju za imovinske zahteve (KIZ), koja je nasledila Direkciju za stambeno-imovinska pitanja (HPD) i Komisiju za imovinske i stambene zahteve (KISZ) osnovane od strane UNMIK-a u 2001.

⁵⁴ UNMIK/PIS Revidirani Priručnik za održiv povratak, jul 2006.

⁵⁵ Protokol je bio potpisan 6. juna 2006 od strane UNMIK-a, Privremenih Institucija Samouprave i Vlade Srbije.

⁵⁶ Nacrt Strategije za zajednice i povatak 2009-2013 bio je predstavljen javnosti u junu 2009. Oba procesa revizije Priručnika i izrade Strategije su u toku.

⁵⁷ Samo 679 članova nevećinske zajednice vratilo se na Kosovo u 2008, u poređenju sa 1,816 u 2007 i 1,669 u 2006, prema podacima Visokog Komesara za izbeglice Ujedinjenih nacija (UNHCR). Između januara i maja 2009, samo 240 raseljenih lica koja pripadaju nevećinskim zajednicama vratilo se dobrovoljno na Kosovo (Statistički pregled UNHCR-a, maj 2009).

sigurnosti i kriminala.⁵⁸ Autobus za humanitarni prevoz nastavlja da pruža ključne usluge za nevećinske zajednice, uključujući povratnike, povećavajući im slobodu kretanja i pristup uslugama.⁵⁹ Usluge nastavljaju da funkcionišu relativno dobro, a većina autobuskih linija i stanica se redovno održavaju i putnici su uglavnom zadovoljni kvalitetom usluga.⁶⁰

Od svog osnivanja u 2006 do decembra 2007, KAI je primila skoro 40,000 zahteva koji se odnose na sukobe oko privatne nepokretne imovine uključujući poljoprivrednu i komercijalnu imovinu. Od maja 2009, kosovska Komisija za imovinske zahteve (KIZ) donela je odluke za 18,794 predmeta i implementirala 1,600 predmeta. Osim toga, KIA je preuzela odgovornost od strane Direkcije za stambena i imovinska pitanja za upravljanje nad stambenom imovinom, posebno u slučajevima gde se imovina smatra napuštenom.⁶¹ Prema KAI, na kraju aprila 2008, 3,848 od 4,457 imovina pod upravom KAI je izdato pod kiriju u ime podnosioca zahteva. Od oktobra 2008, KAI donosi odluke elektronskim putem za podnosiocima zahteva van Kosova i počela je sa sprovođenjem KIZ odluka. Zbog prenosa nadležnosti nad KAI sa UNMIK-a na Međunarodnog civilnog predstavnika, 19. juna 2008 Vlada Republike Srbije je suspendovala rad KAI u Srbiji, tvrdeći da agencija ne štiti prava građana Srbije kojima je imovina uzurpirana na Kosovu. Ova odluka je stvorila ozbiljne probleme KAI u obradi slučajeva, uključujući verifikaciju dokumenata, obaveštavanje stranaka ili potkrepljivanje dokaza. Stoga podnosioci zahteva koji su raseljena lica moraju da putuju do KAI regionalnih kancelarija na Kosovu radi obrade njihovih predmeta.

Postojeći programi povratka podržani od strane vlade⁶² pomažu individualnim i organizovanim povratnicima sa smeštajem, razvojem zajednica, kao i socio-ekonomskim merama kako bi podržale ekonomsko izdržavanje povratnika. U 2008, Ministarstvo za zajednice i povratak preuzelo je vodeću ulogu u implementaciji projekata razvoja zajednice i stabilizacije, i ostalim projektima sufinansiranih od

⁵⁸ Član 7 UNMIK-ove Uredbe 2005/54 o Okviru i vodećim principima kosovske policijske službe, kao i naknadnih izmena; 15. juna 2008 Skupština Kosova usvojila je Zakon o policiji (primenjeni Zakon o policiji), Član 7; Administrativno uputstvo Ministarstva unutrašnjih poslova 08/2009 za Opštinske savete za bezbednost zajednica, 20. mart 2009.

⁵⁹ U skladu sa Operativnim aranžmanima za prenos nadležnosti humanitarnog prevoza za manjinske zajednice na Kosovu između UNMIK-a i PIS-a, Ministarstvo transporta i komunikacija preuzelo je u januaru 2007 punu odgovornost za ovu uslugu, uključujući i finansiranje, menadžment, bezbednost i sigurnost.

⁶⁰ Tokom procene koju je sproveo OEBS u aprilu 2009, putnici su se žalili na privremeni prekid usluga prevoza zbog vremenskih uslova, malog broja putovanja po danu/mesecu, i na činjenicu da su autobusi pretrpani, ili da je cena transporta povećana. Savetodavni komitet za transport koji je odgovoran za humanitarni prevoz nije se još sastao u 2009, i nekoliko zahteva za dodatne autobuske linije ili za proširenje linija i dalje čekaju da budu rešeni.

⁶¹ Odeljak 1 UNMIK-ove Uredbe 2000/60 o stambeno imovinskim žalbama i pravilima procedure i evidencije stambeno imovinskog direktorijata i stambeno imovinske komisije za žalbe, 31. oktobar 2000.

⁶² Program održivog partnerstva za pomoć povratku manjina na Kosovo, kojim rukovodi UNDP a finansira britanska vlada, pruža više-sektorsku pomoć individualnom/spontanom i održivom povratku od 2005. godine. Projekat povratka i reintegracije na Kosovu, pokrenut novembra 2008, ima za cilj da obezbedi sveobuhvatne pakete za povratak oko 180 raseljenih porodica, uključujući društveno-ekonomsku pomoć. Ovaj projekat zajedno finansiraju Evropska komisija, Ministarstvo za zajednice i povratak i UNDP.

strane Ministarstva. Ipak, dugoročna ekonomska integracija povratnika ostaje izazov, posebno u pogledu na postojeću visoku stopu nezaposlenosti na Kosovu.

Sveukupna procena

Proces povratka ostaje glavni izazov za kosovske institucije. Ograničeni pristup imovini, blokiran ili odložen postupak povraćaja imovine, nedostatak ekonomskih mogućnosti i opšte osećanje nesigurnosti među raseljenim licima ostaje glavna prepreka za održiv povratak. Hiljade raseljenih lica i dalje živi u vrlo teškim uslovima u kolektivnim centrima i neformalnim naseljima. Povratak raseljenih Roma, Aškalija i Egipćana je posebno ometen nedostatkom civilne registracije i ličnih dokumenata. Glavne oblasti zabrinutosti uključuju: finansiranje projekata povratka; imovinsko pravne zaštite u projektima povratka; mere za poboljšanje smeštaja raseljenih lica gde ona trenutno žive; implementacija KAI mandata nad zahtevima za privatnom nepokretnom imovinom proisteklih iz sukoba i efikasnu primenu odluka KIZ-a; i efektivno učešće raseljenih lica na centralnom i lokalnom nivou političkog odlučivanja i implementaciji.

3.2. Šeme pomoći povratka i slobodan izbor mesta stanovanja

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 10: Usaglasiti planove kako bi šeme pomoći učinili fleksibilnijima tako da bolje garantuju slobodu izbora stanovanja na Kosovu za pripadnike manjinskih zajednica.

Normativni okvir

Politika i pravni okvir za povratak⁶³ usvojeni u 2006 zasnovani su na međunarodnim standardima ljudskih prava, uključujući Vodeće principe o internom raseljenju Ujedinjenih nacija iz 1998.⁶⁴ Oni potvrđuju pravo raseljenih lica da se vrata u svoje mesto porekla i da slobodno izaberu svoje mesto stanovanja u skladu sa međunarodnim pravom. Pored povratka u mesto porekla, postojeći okvir politike takođe omogućuje alternativna trajna rešenja, uključujući lokalnu integraciju u mestu raseljenja ili preseljenja na drugu lokaciju od mesta raseljenja ili porekla.

Implementacija/situacija na terenu

Do danas, kosovske institucije i međunarodna zajednica su uglavnom stavile prioritet na povratak u mesto porekla. Nekoliko napora je učinjeno kako bi se omogućilo i podržalo da se raseljena lica nasele ili lokalno integrišu u slobodno izabrana alternativna mesta. Na primer, u septembru 2008, projekat povratka u drugo mesto od mesta porekla, za 60 raseljenih i ugroženih porodica, bio je pokrenut u Lapljem Selu/Llapllasellë (opština Priština/Prishtinë). Građevinski radovi kao i identifikacija i selekcija korisnika su u toku. U maju 2009, Ministarstvo za zajednice i povratak objavilo je svoju nameru da izgradi dve zgrade koje obuhvataju 40 stanova za socijalno ugrožena raseljena lica/podrođice u opštini Štrpce/Shtërpçë, u nastojanju da se lokalno integrišu raseljeni kosovski Srbi koji žive u kolektivnim centrima. Projekat je međutim odvojen u faze zbog nedostatka finansiranja. Konačno, između januara 2008 i juna 2009, broj individualnih povratnika imalo je korist od pomoći u izgradnji u drugom mestu od mesta porekla, u okviru programa UNDP-a o održivom partnerstvu za pomoć povratka manjina na Kosovu.

U praksi, nedostatak jasnih procedura za dodelu opštinskog zemljišta i za stambenu rekonstrukciju u drugim mestima od mesta porekla, ograničava sposobnost raseljenih

⁶³ Vidi paragraf 3.1 ovog izveštaja.

⁶⁴ Vodeći principi o internom raseljenju, 11. februar 1998. (UN Dok. E/CN.4/1998/53/Add.2).

lica da izaberu svoje mesto stanovanja i u nekim slučajevima ugrožava implementaciju inicijativa povratka.⁶⁵ Problemi se uglavnom odnose na preterano komplikovane procedure za izdavanje građevinskih dozvola, nejasna uputstva za dodelu opštinskog zemljišta i nedostatak jasnih kriterijuma za odabir korisnika, posebno za one koji ne poseduju zemljište ili ne mogu da dokažu imovinska prava. U oktobru 2008, Ministarstvo za zajednice i povratak iniciralo je reviziju Revidiranog Priručnika za održiv povratak iz 2006, i uspostavilo radnu grupu o pravnim pitanjima kako bi odgovorili na opisane nedostatke.

Sveukupna procena

Pored javnih napora da se obezbedi povratak u mesto porekla, potrebno je naći trajna rešenja za one ljude koji žele da se nasele na drugoj lokaciji ili lokalno integrišu u zajednici gde trenutno žive, posebno one koji žive u najugroženijim kolektivnim centrima i neregularnim naseljima.

3.3. Integracija povratničkih lica

Savet Evrope, Preporuka Okvirne Konvencije br. 11: Uvesti mere pomoći, i jasniju raspodelu institucionalnih odgovornosti, kako bi se obezbedila poboljšana integracije onih pripadnika manjinskih zajednica koji su prisilno vraćeni na Kosovo.

Normativni okvir

U 2007 UNMIK i Privremene Institucije Samouprave (PIS) formulisale su Politiku readmisije⁶⁶ i Strategiju za reintegraciju repatriiranih lica,⁶⁷ kako bi upravljali procesom i pružili podršku povratku lica koja su prisilno vraćena na Kosovo od strane zemalja-domaćina. U januaru 2008, UNMIK je preneo ograničene nadležnosti oko procesa readmisije, kao što je registracija potencijalnih predmeta, na Ministarstvo unutrašnjih poslova. Dana 1. novembra 2008, vlada Kosova je preuzela sve nadležnosti od UNMIK-a i počela bilateralne pregovore o ugovorima readmisije sa nekoliko zapadnoevropskih zemalja.⁶⁸

Implementacija/situacija na terenu

Između januara i maja 2009, 1,143 lica bilo je nasilno vraćeno na Kosovo, od kojih su 956 kosovski Albanci,⁶⁹ u poređenju sa 2,495 u 2008, 3,125 u 2007, 3,598 u 2006 i 3,745 u 2005.⁷⁰ U aprilu 2008, Vlada Kosova završila je akcioni plan za implementaciju strategije za reintegraciju prisilno vraćenih lica. Akcioni plan predviđa neophodna budžetska sredstva od strane relevantnih ministarstava, odgovornost relevantnih centralnih i lokalnih vlasti i rokove za njihovu

⁶⁵ Na primer kosovski Srbi resljeni u Štrpcu/Shtërpçë i Gračanici/Graçanicë, i Romi raseljeni u severnoj Mitrovici/Mitrovicë i Leposaviću/Leposaviq do danas nisu mogli dobiti pomoć za integraciju u mestu raseljenja ili preseljenja.

⁶⁶ UNMIK-PIS Politika readmisije, oktobar/novembar 2007.

⁶⁷ UNMIK-PIS Strategija za reintegraciju repatriiranih osoba, oktobar 2007. Strategija teži da osigura održiva i trajna rešenja za prisilno vraćena lica u oblasti zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja, pravne reintegracije, socijalnog blagostanja i imovinsko pravnih pitanja. Posebna pažnja je posvećena potrebama ugroženih delova društva i nevećinskih zajednica.

⁶⁸ U pismu kancelarijama za vezu Ambasada na Kosovu 15. oktobra 2008, Department Ministarstva unutrašnjih poslova za upravljanje granicama, azila i migracije zatražio je od zemalja domaćina da započnu direktnu komunikaciju sa Ministarstvom, umesto sa UNMIK-vom Kancelarijom za zajednice, povratak i pitanja manjina, o zahtevima readmisije i ostalih komunikacija koje se tiču readmisije od 1. novembra 2008.

⁶⁹ Statistički Pregled UNHCR-a – uključujući podatke do kraja maja 2009.

⁷⁰ UNMIK Kancelarija za zajednice, povratak i pitanja manjina.

implementaciju. Međutim, do danas nisu preduzeti konkretni koraci za implementaciju strategije, niti su izdvojeni neophodni fondovi za proširenje specifične pomoći za reintegraciju prisilno vraćenih lica. Opštine nisu implementirale konkretne mere da se pomogne prisilno vraćenim osobama u oblasti stanovanja, zdravstva, obrazovanja i zapošljavanja, niti su procedure osnivanja i dodele resursa udovoljile njihovim specifičnim potrebama.⁷¹

Sveukupna procena

Reintegracija prisilno vraćenih lica ostaje glavni izazov. Konkretne mere za rešavanje njihovih potreba u pogledu smeštaja, imovinskih pitanja, zapošljavanja i obrazovanja ne postoje. Uspesna implementacija strategije zavisiće od raspodele adekvatnih budžetskih resursa kako bi se odgovorilo na posebne potrebe prisilno vraćenih lica, kao i poboljšanje saradnje između centralnih i lokalnih institucija.

3.4. Mere za rešavanje zdravstvene situacije Roma u kontaminiranim kampovima na severu Kosova

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 12: Preduzeti hitne mere u vezi alarmantnog stanja zdravlja Roma u kontaminiranim kampovima na severu Kosova, održavajući blagostanje i zdravlje Roma kao pitanje od prvenstvenog značaja, i preduzeti dodatne mere kako bi se omogućio povratak Roma i spreče takve zdravstvene krize u budućnosti.

Normativni okvir

Zakonodavstvo i politike povratka na Kosovu obezbeđuju pravo raseljenih lica na povratak i povraćaj imovine u skladu sa međunarodnim standardima.⁷² Relevantno zakonodavstvo i politike postavljaju centralne i opštinske odgovornosti za pružanje zdravstvenih usluga jednakih za sve.⁷³ Primenjeni Zakon o lokalnoj samoupravi daje proširene nadležnosti sekundarne zdravstvene zaštite posebnim opštinama sa većinskom zajednicom kosovskih Srba, uključujući i severnu Mitrovicu/Mitrovič.⁷⁴ Pored toga, primenjeni Zakon o pravima zajednica obezbeđuje jednak pristup zdravstvenoj zaštiti za socijalno i ekonomski ugrožene zajednice.⁷⁵

Implementacija/situacija na terenu

Oko 700 Roma i dalje je raseljeno u kampovima u Leposaviću/Leposaviq, i severnoj Mitrovici/Mitrovič. U aprilu 2008, testiranje krvi koje je sprovedla lokalna kancelarija srpskog Instituta za javno zdravlje i zaštitu, pokazalo je visok nivo kontaminacije olovom kod raseljenih Roma.⁷⁶ U maju 2008, UNMIK-ovo Odeljenje civilne administracije prenelo je nadležnost nad kampovima Ministarstvu za zajednice i povratak.⁷⁷ U januaru 2009, Svetska zdravstvena organizacija (SZO) pozvala je na

⁷¹ Za dalje informacije vidi izveštaj "Implementacija strategije za reintegraciju repartiranih osoba u opštinama na Kosovu", Misija OEBS-a na Kosovu, novembar 2009.

⁷² Pogledaj normativni okvir, paragraf 3.1 ovog izveštaja.

⁷³ UNMIK Uredba 2004/31 o proglašenju Zakona o zdravstvu, 20. avgust 2004; UNMIK Uredba 2004/47 o proglašenju Zakona o pravima i odgovornostima stanovnika Kosova u sistemu zdravstvene zaštite, 19. novembar 2004; UNMIK Uredba 2004/32 o proglašenju Zakona protiv diskriminacije, 20. avgust 2004.

⁷⁴ Član 20, primenjeni Zakon o lokalnoj samoupravi.

⁷⁵ Član 10(2), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

⁷⁶ Pogledaj prethodni izveštaj o "Kontaminaciji olovom u Mitrovici/Mitrovič koja utiče na zajednicu Roma", Misija OEBS-a na Kosovu, februar 2009.

⁷⁷ Do kraja 2008, UNMIK-ov Department za civilnu administraciju obezbedio je sredstva za upravljanje kampom Norveškoj Pomoći Crkve. U januaru 2009, Ministarstvo za zajednice i povratak ugovorilo je sa Kosovskom Agencijom za zastupanje i razvoj upravljanje dva kampa.

neposredno preseljenje raseljenih lica i adekvatan zdravstveni tretman.⁷⁸ Dana 7. maja 2009, vlada Kosova izrazila je spremnost u daljem zatvaranju kampova i povratak raseljenih lica u Romsku mahalalu u južnom delu Mitrovice/Mitrovicë ili drugim mestima porekla. Dana 28. maja 2009, skupština opštine Mitrovica/Mitrovicë odobrila je urbani regulatorni plan za dodelu zemljišta za izgradnju 184 stambenih jedinica u romskoj mahali.

Sveukupna procena

Deset godina nakon konflikta, nije nađeno rešenje za održiv povratak ili alternativni premeštaj 700 raseljenih Roma izloženih visokim nivoima zagađenja na severnom Kosovu. Od januara 2007, raseljeni Romi ostali su bez posebnog zdravstvenog tretmana u borbi protiv efekata zagađenja olovom. Uprkos spremnosti centralnih i lokalnih vlasti da zatvore kampove u maju 2009 i dodele zemljište, dugotrajna rešenja nisu pronađena ili implementirana do sada.

4. KULTURA I PITANJA MEDIJA

4.1. Zaštita i rekonstrukcija kulturnog nasleđa: zonske mere, uključivanje u listu kulturne baštine

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 13: Proširiti napore da bi se zaštitili verski objekti od bilo kojih incidenata, dokle je u toku ključni proces rekonstrukcije oštećenih srpskih pravoslavnih crkava.

Normativni okvir

Zakonodavstvo o kulturnom nasleđu⁷⁹ i slobodi veroispovesti⁸⁰ garantuje očuvanje i pristup kulturnom i verskom nasleđu. Principi i odredbe o promociji i zaštiti kulturnog nasleđa su sadržani u Ustavu⁸¹ i primenjenom Zakonu o pravima zajednica.⁸² Primenjeni Zakon o specijalnim zaštićenim zonama uspostavlja zaštitne zone za oko 45 lokacija,⁸³ uglavnom ali ne i posebno⁸⁴ Srpske pravoslavne crkve, i zabranjuje široki spektar aktivnosti u tim oblastima.⁸⁵ Zakon zahteva saradnju opština i Srpske pravoslavne crkve kako bi se obezbedila zaštita srpskih pravoslavnih objekata i uslovi za harmoničan i održiv razvoj zajednica nastanjenih u okolnim područjima. Uspostavljanje Saveta za implementaciju monitoringa (SIM) je predviđeno kako bi se obezbedile konsultacije u vezi zaštite ne verskih objekata.⁸⁶ Primenjeni Zakon o

⁷⁸ Konferencija za štampu SZO u Prištini/Prishtinë, 31. januara 2009. Štaviše, 27. marta 2009, Komesar za ljudska prava Saveta Evrope pozvao je na hitnu akciju za raseljene Rome. Dana 1. aprila 2009, institucija Ombudsmana objavila je *ex officio* izveštaj o istrazi zagađenja olovom i pozvala odmah na održivo preseljenje romskog stanovništva koje živi u kampovima.

⁷⁹ UNMIK Uredba 2006/52 o proglašenju Zakona o kulturnom nasleđu (Zakon o kulturnom nasleđu), 6. novembar 2006.

⁸⁰ UNMIK Uredba 2006/48 o proglašenju Zakona o slobodi veroispovesti na Kosovu (Zakon o slobodi veroispovesti), 24. agust 2006.

⁸¹ Član 9, Ustav.

⁸² Član 5, primenjeni Zakon o pravima zajednica.

⁸³ Član 7 i Prilog, primenjeni Zakon o specijalnim zaštitnim zonama.

⁸⁴ Na primer, istorijski centar Prizrena, Isa Boletini Memorialni kompleks u Zvečanu/Zvečan i Memorialni spomenik Gazimestan u Prištini/Prishtinë, srednjovekovni most u Vučitrnu/Vushtrri i tvrđava u Novom Brdu/Novobërdë.

⁸⁵ Kao što su: izgradnja visokih zgrada od objekata koji su pod zaštitom, otvaranje restorana, kafića, rekreativnih aktivnosti, javna okupljanja, eksploatacija mineralnih resursa itd.

⁸⁶ Dana 15. juna 2008, Skupština Kosova usvojila je Zakon o specijalnim zaštitnim zonama. U skladu sa članom 4, SIM treba biti sastavljen od nekoliko članova uključujući Ministarstvo kulture, omladine i sporta, Institut za zaštitu spomenika u Prištini/Prishtinë, Srpsku pravoslavnu crkvu, Institut za zaštitu spomenika u Leposaviću/Leposaviq, OEBS, Savet Evrope i UNESCO.

prostornom planiranju⁸⁷ predviđa uključivanje posebnih zaštitnih zona u okviru odgovarajućih prostornih planova relevantnih opština.

Implementacija/situacija na terenu

Kosovski Institut za zaštitu spomenika (Institut) nadgleda zaštitu kulturnog i verskog nasleđa putem regionalnih kancelarija. Opštinske institucije mogu ovlastiti izgradnju ili ostale aktivnosti koje mogu uticati na vrednost zaštićenih oblasti, samo uz pismenu saglasnost Instituta.⁸⁸ Međutim, Institut ima ograničenu nadležnost za efektivnu zaštitu kulturnih i verskih nasleđa i ne može da spreči opštine da izdaju građevinske dozvole u oblastima koje su blizu zaštićenih područja. Prema zapažanjima OEBS-a, 13 opština izdalo je građevinske dozvole koje potencijalno mogu uticati na zaštitu kulturnog i verskog nasleđa od izuzetnog značaja za nevećinske zajednice.⁸⁹ Pored toga, regionalne kancelarije Instituta imaju ograničeni broj stručnjaka, nedostatak jasnih uslova rada i samim tim sposobnosti za obavljanje posla zaštite. Štaviše, od februara 2008 Institut nije održavao kontakte sa zajednicom kosovskih Srba, i imao je ograničenu saradnju sa zajednicama Goranaca, Roma, Aškalija, Egipćana i Turaka (posebno u Prizrenu). Postoji zabrinutost zbog činjenice da Savet Kosova za kulturno nasleđe (SKKN) nije još sastavio listu kulturnog i verskog nasleđa, čekajući na podnošenje lokalnih listi od strane regionalnih kancelarija Instituta.

Od februara 2009, kosovska policija je štitila neka religiozna i kulturna nasleđa predhodno čuvana od strane privatnih kompanija obezbeđenja. Po predhodnom zahtevu, neka mesta srpske pravoslavne crkve se i dalje se čuvaju od strane KFOR-a.⁹⁰ U 2008 i 2009, dogodio se određeni broj incidenata koji utiču na kulturne i verske objekte, a naročito Srpske pravoslavne crkve. Štete uključuju oštećenja ograda, prozora, crkvenih zidova, krađu crkvenih bakarnih krovova i metalne natpise grobova. U isto vreme je bilo nekih pozitivnih primera gonjenja i osude počinitelaca za slične incidente u 2008.⁹¹ Nakon martovskih nemira 2004, obrazovana je Komisija za sprovođenje obnove objekata Srpske pravoslavne crkve⁹² (Komisija za obnovu) i obezbeđena je obnova 11 srpskih pravoslavnih crkava. Međutim, od februara 2008, Srpska pravoslavna crkva nije saradivala sa kosovskim institucijama, i nastavila je nedavno tehničku saradnju sa kosovskim Ministarstvom za kulturu, omladinu i sport. Kao rezultat toga, Komisija je objavila novi tender za rekonstrukcije 8. juna 2009.

⁸⁷ Dana 17. novembra 2008, Skupština Kosova usvojila je Zakon o prostornom planiranju koji zamenjuje Zakon o prostornom planiranju proglašen UNMIK-ovom Uredbom 2003/30, 10. septembra 2003 (primenjeni Zakon o prostornom planiranju).

⁸⁸ Član 3(8), Zakon o kulturnom nasleđu.

⁸⁹ Kamenica/Kamenicë, Novo Brdo/Novobërdë, Vitina/Viti, Kačanik/Kaçanik, Đeneral Janković/Hani i Elezit, Štrpce/Shtërpçë, Uroševac/Ferizaj, Štimlje/Shtime, Glogovac/Gillogovc, Vučitrn/Vushtrri, Srbica/Skenderaj, Mamuša/Mamuša/Mamushë, i Dragaš/Dragash.

⁹⁰ KFOR obezbeđuje sigurnost za manastir Visoki Dečani, Pečku Patrijaršiju, manastir Gorioč u Istoku/Istog, manastir Budisavci u Klini/Klinë, manastir Gračanica u Prištini/Prishtinë, memorijalni spomenik Gazimestan u Obiliću/Obiliq, Sveti Arhangel i Sveti Cyriac u Prizrenu, manastir Devič u Srbici/Skenderaj i manastir Sokolica u Mitrovici/Mitrovicë.

⁹¹ Presuda Okružnog suda u Peći/Pejë na 42 meseca za napad ručnom bombom na manastir Dečani/Deçan u 2007. Suđenje protiv osoba osumnjičenih za krađu građevinskog materijala iz pravoslavne crkve u Prizrenu.

⁹² Komisija je osnovana u junu 2004 uz dogovor između Privremenih Institucija Samouprave i Srpske pravoslavne crkve da nadgledaju proces popravke i rekonstrukcije oštećenih mesta ili mesta uništenih tokom martovskih nemira 2004.

Dana 1. jula 2008, opština Đakovica/Gjakovë prekršila je kulturna i verska prava zajednice kosovskih Srba prekrivanjem i pretvaranjem temelja katedrale Svete Trojice u javni park. Naime, katedrala, srušena sa zemljom tokom martovskih nemira 2004, je zvanično navedena kao mesto rekonstrukcije od strane Komisije za rekonstrukciju. Nakon zvanične pritužbe Srpske pravoslavne crkve,⁹³ 18. jula 2008 SPSG pozvao je premijera Kosova “kako bi se obezbedilo poštovanje imovinskih prava i zaštita crkve na lokacijama koje su u okviru programa rekonstrukcije uništenih Srpskih Pravoslavnih Crkava.” Međutim, do danas opština nije preuzela korake da se obnovi mesto uništene crkve.

Činjenica da je Institut odobrio 26. juna 2009 projekat opštine Vučitrn/Vushtrri da izgradi restoran u sklopu specijalne zaštitne zone u blizini srednjevekovnog starog mosta Vojinović izaziva veću zabrinutost. Takva aktivnost je ograničena u specijalnim zaštitnim zonama i može biti odobrena samo od strane Saveta za implementaciju monitoringa (SIM). Međutim, SIM nije još nije uspostavljen i puna zaštita specijalnih zaštitnih zona putem mera prostornog planiranja je u toku, do usvajanja prostornih planova u relevantnim opštinama. Samo je sedam opština usvojilo prostorne planove odobrene od strane Ministarstva za životnu sredinu i prostorno planiranje, koji obuhvataju specijalne zaštitne zone.⁹⁴ Inter-ministarske grupe su osnovane, radi izrade zakona o istorijskim centrima specijalne zaštitne zone Prizrena, koji sadrže verske i kulturne baštine od posebnog značaja za različite zajednice. Opština trenutno razvija plan za očuvanje istorijskog centra Prizrena u saradnji sa UN Habitat-om.

Sveukupna procena

Zaštita i očuvanje kulturne baštine svih zajednica ostaje izazov. Nedovoljna implementacija pravnog okvira izlaže kulturne i verske baštine vandalizmu, šteti i razaranju, uključujući legalnu i ilegalnu izgradnju u njihovoj blizini. Zbog nedovoljne saradnje između opštinskih vlasti, Instituta i Saveta kulturne baštine Kosova, malo napretka je postignuto da bi se razvila sveobuhvatna lista kulturne i verske baštine. Postoji nedovoljna svest javnosti o verskom i kulturnom nasleđu različitih zajednica, dužnosti stanovnika u njihovoj zaštiti i vrednosti za kosovsko društvo.

4.2. Podrška kulturama broičano manjih zajednica

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 14: Uvećati mere podrške za kulturu manjinskih zajednica, uključujući broičano manje zajednice, i obezbediti učešće pripadnicima manjinskih zajednica u relevantnom procesu odlučivanja.

Normativni okvir

Primenjeni Zakon o pravima zajednica štiti pravo nevećinskih zajednica da uspostave udruženja kako bi izrazili, održavali i razvijali svoju kulturu. Ovo može biti finansirano od strane kosovskog Konsolidovanog budžeta.⁹⁵ Ustav poziva kosovske institucije da obezbede uslove koji omogućavaju zajednicama da čuvaju, štite i razvijaju svoje identitete i podrže kulturne inicijative uključivanja zajednica putem

⁹³ Pismo vladike Teodosija SPSG-u, 12. jula 2008; i pismo predstavnika Sprske pravoslavne crkve SPSG-u, 5. septembra 2008.

⁹⁴ Rok za opštine da izrade prostorne planove je odložen putem zakona koji zamenjuje Zakon o prostornom planiranju proglašenom od strane UNMIK-ove Uredbe 2003/30, 10. septembar 2003. Naredne opštine koje su usvojile prostorne planove su: Đakovica/Gjakovë, Gnjilane/Gjilan, Peć /Pejë, Istok/Istog, Mitrovica /Mitrovicë, Glogovac/Glllogovc, Dečane/Dečan.

⁹⁵ Član 5, primenjeni Zakon o pravima zajednica.

finansijske pomoći.⁹⁶ Zakon o kulturnim institucijama⁹⁷ reguliše uslove, kriterijume i procedure za uspostavljanje javnih i privatnih kulturnih institucija.

Implementacija/situacija na terenu

U 2009, Ministarstvo kulture, omladine i sporta (Ministarstvo kulture), putem svog odeljenja za promociju kulture, izdvojilo je budžet od 325,000 eura za podršku kulturnim projektima, kao što su koncerti, pozorište, filmske i folklorne festivale kao i TV programe o zaštiti kulturne baštine i izložbe. Kriterijume podobnosti ispunili su 15 od 39 projekata podnetih od nevećinskih zajednica i bili su uredno finansirani.⁹⁸

Na lokalnom nivou, opštine nisu uspostavile institucije kulture. U pozitivnom smislu, opštine u regionu Prizrena čine se najaktivnijima u podršci kulturnim inicijativama nevećinskih zajednica, iako bez neophodne podrške centralnih vlasti. Predlog opštine Prizren da uveća svoj budžet 2009 za kulturu sa 103,000 na 260,00 eura, bio je odbijen od strane centralnih vlasti. Opštinske kulturne inicijative uglavnom su usmerene na zajednice kosovskih Turaka, kosovskih Bošnjaka, Roma, Aškaliya i Egipćana. Nekoliko opštinskih inicijativa bilo je organizovano za promociju kulture kosovskih Srba, a nisu podržane kulturne manifestacije kosovskih Albanaca koji žive kao nevećinske zajednice u nekim situacijama. Opštine uglavnom finansiraju kulturne inicijative povodom obeležavanja javnih i verskih praznika. Organizacije civilnog društva uopšteno podnose projekte putem komiteta za zajednice ili opštinskih kancelarija za zajednice.

Sveukupna procena

U okviru raspoloživih finansijskih resursa, Ministarstvo kulture nastoji da podrži projekte koje su podnele nevećinske zajednice. Međutim, zbog reaktivnog pristupa i nedostatka terenskih aktivnosti informisanja ugroženih ili manjih nevećinskih zajednica i procena njihovih potreba vezanih za zaštitu kulture, raspoloživi fondovi imaju tendenciju da budu dodeljeni za bolje uspostavljanje i organizacije udruženja zajednica. Nikakva posebna politika ili saradnja sa Ministarstvom obrazovanja čini se nije na mestu radi identifikacije i zaštite kulture ili jezika koji su u nestanku (kao što su turski jezik u Janjevu/Janjevë ili romski jezik na severu Kosova). Opštinske institucije posvećuju nedovoljno napora i resursa ili dobijaju nedovoljno podrške za unapređenje kulturnih centara nevećinskih zajednica. Dodatni problemi, kao što su nezaposlenost, povratak i pitanja koja se tiču imovine, su prioritetnija od promocije kulture. Pored toga, nedostatak ili slaba inicijativa zajednica negativno utiče na razvoj multi-kulturoloških inicijativa. Iako opštinski budžeti uključuju alokacije za kulturu, omladinu i sport, ne postoje normativne odredbe koje bi obezbedile pravičnu raspodelu ovih fondova nevećinskim zajednicama i njihovim kulturama. Da bi se organizovale inicijative koje omogućuju izražavanje i očuvanje njihove kulture, nevećinske zajednice uglavnom se oslanjaju na finansijske doprinose međunarodnih organizacija. Zakonski zahtevi za uspostavljanje kulturnih institucija čine se mnogo zahtevnim, u kontekstu ograničenih resursa i kapaciteta.

⁹⁶ Član 58(1), Ustav.

⁹⁷ UNMIK Uredba 2006/44 o proglašenju Zakona o institucijama kulture, 18. avgust 2006.

⁹⁸ Projekti podneti od strane zajednica kosovskih Srba (4), kosovskih Turaka (3), Roma (2), kosovskih Albanaca (1), kosovskih Crnogoraca (1) i kosovskih Bošnjaka (1). Ostala tri podobna projekta bila su uzeta u obzir kao multietnička.

4.3. Kapaciteti i mere podrške emitovanja za nevećinske zajednice

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 15: Ubrzano procesuirati odložene prijave za radio i TV licence u cilju proširenja obima i raznovrsnosti emitovanja za i od strane manjinskih zajednica i preduzeti dalje korake kako bi se obezbedilo da sve zajednice imaju ravnopravan pristup javnom servisu emitovanja.

Normativni okvir

Ustav i primenjeni Zakon o pravima zajednica daju prava nevećinskim zajednicama na pristup informacijama na njihovom jeziku u štampanim i elektronskim medijima, uspostavljanje svojih medija, pristup rezervisanom broju frekvencija za elektronske medije, i pristup jednakoj zastupljenosti u javnim elektronskim medijima.⁹⁹ Javna Radio Televizija Kosova (RTK), dužna je da obezbedi svim zajednicama usluge na njihovim jezicima, putem ne manje od 10 procenata svog programskog budžeta i 15 odsto svog programskog vremena.¹⁰⁰ Javno emitovanje mora pokriti 90 posto teritorije i 90 procenata područja naseljenog nevećinskim zajednicama.¹⁰¹ Pet procenata taksi od javnog emitovanja mora da se dodeli Fondu za podršku manjinskim, multietničkim i medijima u nepovoljnom položaju,¹⁰² čiji su rad i upravljanje regulisani od strane Premijera u decembru 2008.¹⁰³ Vlada je dužna da obezbedi plan međunarodne frekvencije koji omogućava kosovskim Srbima pristup licenciranom nezavisnom televizijskom programu na srpskom jeziku širom Kosova.¹⁰⁴

Nezavisna Komisija za medije (Komisija za medije) reguliše radio-difuzne frekvencije, licence za javne i privatne emitere i razvija politike emitovanja, putem saveta koji mora uključivati jednog predstavnika iz ne-albanske i ne-srpske zajednice na Kosovu.¹⁰⁵ Savet za štampu Kosova¹⁰⁶ (Savet za štampu) je registrovano udruženje kosovskih štampanih medija, koji promoviše i prati poštovanje kodeksa ponašanja štampe Kosova,¹⁰⁷ uključujući i ispitivanje žalbi i izdavanje kazni u slučaju kršenja, kao što su govor mržnje i kleveta.

Implementacija/situacija na terenu

Signal javnog servisa pokriva samo oko 75¹⁰⁸ do 78¹⁰⁹ procenata naseljenih oblasti i nije dostupan u većinskim srpskim opštinama na severu Kosova (naseljenih takođe kosovskim Albancima), područja naseljenih Gorancima i kosovskim Bošnjacima u opštinama Dragaš/Dragash i Prizren, što je izazvalo pritužbe i nezadovoljstvo među ovim zajednicama.¹¹⁰ Prema monitoring izveštaju Komisije za medije o javnom radio-

⁹⁹ Član 59(10) i (11), Ustav; član 6(1) i (2), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁰⁰ Član 6(6), Zakon o Radio Televiziji Kosova proglašen od strane UNMIK Uredbe 2006/14, 11. april 2006.

¹⁰¹ Član 8, Zakon o nezavisnoj Komisiji za medije i emitovanje.

¹⁰² Član 20(11), Zakon o Radio Televiziji Kosova.

¹⁰³ Uredba Premijera br. 01/2008 o funkcionisanju Fonda za podršku manjinskim, multietničkim i medijima u nepovoljnom položaju.

¹⁰⁴ Član 59(11), Ustav; član 6(5), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁰⁵ Član 2, i 4(1), (4), (8), Zakon o nezavisnoj Komisiji za medije i emitovanja proglašen od strane UNMIK Uredbe 2005/34, 8. jula 2005; član 141, Ustav.

¹⁰⁶ Statut Saveta za štampu Kosova, Priština/Prishtinë, 10. avgust 2005. Osam štampanih medija na albanskom jeziku i četiri na ne-albanskom jeziku potpisali su njegov statut.

¹⁰⁷ Kod za štampu Kosova, Priština/Prishtinë, 18. mart 2005.

¹⁰⁸ Izveštaj o napretku UNMIK-a, 21. jul 2008, str. 27.

¹⁰⁹ Pomoć Evrope (Europe Aid), Priručnik o pravima manjina, april 2009, str.16.

¹¹⁰ Dana 6. marta 2009 Savet bošnjačkih intelektualaca Kosova izrazilo je svoju zabrinutost tokom okruglih stolova organizovanih u dolini Župe/Zhupë (Prizren) i regionu Gore u Dragašu/Dragash.

difuznom servisu,¹¹¹ manje od 12 procenata dnevnog RTK radio i TV programa je na ne-albanskim jezicima. Suprotno zakonu,¹¹² Radio Kosovo ne emituje programe na ne-albanskom jeziku na istoj frekvenciji kao za programe na albanskom jeziku.¹¹³ Programi za ne-albanske zajednice se prenose na frekvencijama koje se obično ne koriste, bez kvalitetnog zvučnog signala i univerzalne pokrivenosti. Očekujući pristup planu međunarodne frekvencije, televizijski kanal na srpskom jeziku širom Kosova nije obezbeđen i vlada procenjuje alternativna rešenja (kablovska televizija).

Prema Direktorijumu licenciranih emitera na Kosovu Komisije za medije, od 114 licenciranih radio i TV stanica (92 radio i 22 TV stanice), 77 emituje samo na jednom jeziku (50 na albanskom jeziku, 22 na srpskom jeziku, tri na bosanskom, i po jedna na turskom i goranskom); 35 na više od jednog jezika; i samo dve na albanskom i srpskom jeziku (sa dodatnim programom na romskom jeziku). U julu 2009, Komisija za medije je finalizirala izdavanje dugoročnih dozvola za emitovanje. Dokle dugoročne licence zamenjuju privremene licence svih aktivnih emitera, tri medijska emitera na srpskom jeziku¹¹⁴ nisu se prijavila za licencu zbog nedostatka finansijskih sredstava. Stoga, Komisija za medije je obustavila licence ovih emitera.¹¹⁵

Dana 23. juna 2009 Savet za štampu kaznio je kosovske novine na albanskom jeziku 'InfoPress' zbog podsticanja nasilja, ugrožavanje slobode izražavanja i pretnje novinarki koja je, bez objektivnih argumenata, opisana kao "sluga srpske tajne policije" i pismeno joj pretila da je izabrala "da ne živi dugo."¹¹⁶ Članci opisanog štampanog lista takođe nastavili su da prenose osećaje neprijateljstva prema zajednici kosovskih Srba u suprotnosti sa duhom mirnih među-etničkih odnosa. U saopštenju 10. juna 2009, Komisija za medije etiketirala je te pretnje kao neprihvatljive i veoma osuđujuće u demokratskom društvu i pozvala sve kosovske institucije da se ozbiljno pozabave incidentom.

Dana 9. juna 2009, Fond za podršku manjinskim multietničkim medijima i ostalim posebnim grupama¹¹⁷ objavio je izbor 15 projekata za prioritetne oblasti koje nisu pokrivene uslugama javnog emitera. Nominovani projekti, podneti od strane medija na srpskom (7), bosanskom (3) i romskom jeziku (1), multietničkih inicijativa (3) i medija za osobe sa posebnim potrebama (1), očekuju konačno odobrenje od strane Premijera.

¹¹¹ Vidi izveštaj 'Praćenje jednomesečnog programa javnog emitera Kosova – programska šema – kompatibilnost sa Zakonom o RTK-u i Uredbom o oglašavanju,' Nezavisna Komisija za medije, jun 2009, str. 3.

¹¹² Član 8, Zakon o Radio Televiziji Kosova.

¹¹³ Programi na albanskom su emitovani na dugim FM talasima i programi na ne-albanskim jezicima su emitovani na srednjim talasima 549.0 KHz./AM.

¹¹⁴ Radio Index (Kamenica/Kamenicë), Radio M (Babin Most/Babimoc, Priština/Prishtinë), TV 3K (Mitrovica/Mitrovicë).

¹¹⁵ Pogledaj <http://www.imc-ko.org/index.php?id=624&l=a&p=7>.

¹¹⁶ Odluka Saveta za štampu Kosova na prigovor od strane g-đe Jeta Xharra, protiv InfoPress novina, 23. juna 2009. Pogledaj <http://www.presscouncil-ks.org/?cid=2,15,216>. Odluka se odnosi na članak: "Lushtaku: Jeta Xharra je službenik srpske tajne policije" – citirajući izjavu gradonačelnika Srbice/Skenderaj (2. jun 2009) i "Četiri izdaje Jete" (4. jun 2009).

¹¹⁷ Komisija Fonda je sastavljena od predstavnika vlade, medija, Komisije za medije i Saveta za štampu (četiri kosovska Albanca, jedan kosovski Srbin i kosovski Bošnjak).

Sveukupna procena

Neophodne su dalje konkretne mere za implementaciju normativnog okvira i za podršku multikulturalnog javnog servisa emitovanja. Mesečne naknade za pružanje RTK usluga prikupljene od strane Kosovske Energetske Korporacije, nameću se i zajednicama koje nisu obuhvaćene ovom uslugom. Javno emitovanje radio stanica na ne-albanskim jezicima je neadekvatno. Nedostatak ili nezadovoljstvo javnim servisom emitovanja za zajednice stvara osećaj diskriminacije. Savet za štampu i Komisija za medije na adekvatan način su reagovali prema novinskim člancima koji ugrožavaju slobodu izražavanja novinara i rade u suprotnosti sa duhom međuetničkog demokratskog društva.

5. UPOTREBA JEZIKA

5.1. Usvajanje, praćenje i implementacija zakonodavstva

Savet Evrope, Okvirna Konvencija, Preporuka br. 16: Usvojiti novo zakonodavstvo o upotrebi jezika kako bi se poboljšala jasnoća i pravna sigurnost u pogledu upotrebe jezika, uključujući i u odnosima sa organima uprave, topografskim oznakama, i registraciji ličnih imena, i pažljivo pratiti poštovanje zahteva koji se odnose na upotrebu jezika u relevantnim sektorima, uključujući pravosuđe.

Savet Evrope, Okvirna Konvencija, Preporuka br. 17: Obezbediti da usvajanje novog zakonodavstva o upotrebi jezika je praćeno i sa adekvatnim kapacitetom za implementaciju i da postoje procedure, uključujući i sudske, u slučaju nepridržavanja zahteva o upotrebi jezika, uključujući bilo kakve nelegalne promene imena mesta.

Normativni okvir

Zvanični jezici na Kosovu su albanski i srpski.¹¹⁸ Uslovi za priznavanje i upotrebu jezika drugih zajednica pred opštinskim organima su određeni zakonom.¹¹⁹ Ustav predviđa opsežna jezička prava¹²⁰ zajednica. Primenjeni Zakon o pravima zajednica¹²¹ zahteva afirmativne mere kako bi se obezbedilo da ne-službeni jezici budu sačuvani i promovisani. Nekoliko opština je usvojilo opštinske uredbe o upotrebi jezika.¹²² Primenjeni Zakon o opštinskim granicama definiše službena imena katastarskih zona, opština, gradova i sela. Shodno primenjenom Zakonu o ličnim kartama, lične karte moraju takođe biti izdate i na drugim službenim jezicima opštine.¹²³ Lična imena moraju biti registrovana u skladu sa alfabetom i pismom maternjeg ili izabranog službenog jezika.¹²⁴ Sudski postupci se vode na službenim jezicima¹²⁵ izabranim od stranaka,¹²⁶ uz besplatno tumačenje/prevođenje ako je zahtevano.¹²⁷ Pripadnici zajednica imaju pravo da koriste slobodno svoj jezik i pismo u svim kontaktima sa pravosuđem; uključujući i prilikom podnošenja i prijema dokumenata, tokom

¹¹⁸ Član. 2(1), Zakon o jezicima; član. 5, Ustav.

¹¹⁹ Član 2(3) i (4), Zakon o jezicima. Članovi 7 i 9 određuju prava osoba čiji jezik je službeni i član 8 obezbeđuje prava osoba čiji jezik je u zvaničnoj upotrebi.

¹²⁰ Član 59(5),(6),(8) i (9), Ustav.

¹²¹ Član 4(9), primenjeni Zakon o pravima zajednica

¹²² Uredbe zahtevane članom 2(4) Zakona o jezicima, i članom 9(2) primenjenog Zakona o lokalnoj samoupravi.

¹²³ Dana 13. oktobra 2008 Skupština Kosova usvojila je Zakon o ličnim kartama (primenjeni Zakon o ličnim kartama). Član 9, primenjeni Zakon o ličnim kartama.

¹²⁴ Član 27, Zakon o jezicima; član 6, Zakon o ličnim imenima proglašen od strane UNMIK Uredbe 2008/11, 22. februar 2008.

¹²⁵ Albanski, srpski, engleski, i u područjima gde živi turska zajednica, turski. Odeljak 5, UNMIK Uredba 2006/25 o regulatornom okviru za pravosudni sistem na Kosovu, 27. april 2006; članovi 2 i 12, Zakon o jezicima; član 5, Ustav.

¹²⁶ Član 13, Zakon o jezicima.

¹²⁷ Članovi 13, 15 i 16, Zakona o jezicima; član 15, UNMIK Uredbe 2003/26 o Privremenom krivičnom zakonu Kosova, sa izmenama i dopunama (CPCK); i člana 30(1) i (4), Ustav.

saslušanja, i bilo gde u sudovima ili tužilaštvima.¹²⁸ Svi znakovi, obaveštenja, i sudski bilteni moraju biti na službenim jezicima, i troškove prevoda moraju da snose sudovi i tužilaštva.¹²⁹ Usvajanje zakona o sudovima je u toku. Sudski Savet Kosova organizuje sudske prevode i zapošljava prevodioce¹³⁰ ali nije inicirao pod-zakonske akte kako bi regulisao njihove minimalne zahteve i regularnu kontrolu. Vlada je uspostavila tri tela za praćenje upotrebe jezika.¹³¹ Komisija za jezik ima nadležnost da izda administrativne sankcije protiv kršenja zakona¹³² i obavezna je da podnese godišnji izveštaj Vladi i Skupštini Kosova o pravnim i ostalim merama preduzetim za implementaciju zakona.¹³³

Implementacija/situacija na terenu

Ne postoji adekvatni koordinisani sistem praćenja implementacije zakona o jezicima i nisu dodeljeni adekvatni ljudski i finansijski resursi. Raspoloživi obrazovni sistemi ne obezbeđuju učenje oba službena jezika. Učenici koji pohađaju škole po srpskom nastavnom planu, pohađaju nastavu na srpskom jeziku, i nema odredbi za učenje albanskog jezika, dok učenici koji pohađaju škole po nastavnom planu Kosova imaju časove uglavnom na albanskom, ali takođe i na bošnjačkom ili turskom, i ne postoje odredbe za učenje srpskog jezika.

Zabrinjavajuće smanjenje broja jezičkih asistenata ugrožava implementaciju Zakona o jezicima.¹³⁴ Deset opština nema jezičke asistente, dok se broj opština sa dovoljno jezičkih asistenata smanjio sa 11 (u 2008) na 4 (u junu 2009), usled toga što osoblje koje je otišlo nije zamenjeno novim ili neobnavljanja ugovora koji su istekli. Nedostatak redovnog sistematičnog treninga za jezičke asistente javne administracije utiče na kvalitet njihovih usluga.

Komisija za jezike nema sopstveni budžet, resurse i poslovne prostore, i još uvek treba da obezbedi implementaciju svog mandata. Sastav Komisije ne obezbeđuje efektivno učešće svih jezičkih zajednica.¹³⁵ Od juna 2009, vlada treba da preduzme

¹²⁸ Odeljak 5, UNMIK Uredba 2006/25 o regulatornom okviru za pravosudni sistem na Kosovu; član 14, Zakon o jezicima; član 15, CPCK, za krivične postupke, 6 jul 2003; član 6, primenjeni Zakon o parničnom postupku usvojen od strane Skupštine Kosova 29. jula 2008, za parnične postupke.

¹²⁹ Odeljak 5, UNMIK Uredba 2006/25 o regulatornom okviru za pravosudni sistem na Kosovu, 27. april 2006.

¹³⁰ Odeljak 1(4), UNMIK Uredba 2005/52 o uspostavljanju kosovskog sudskog saveta, 20. decembar 2005.

¹³¹ Odeljak za uključivanje zajednica i upotrebu zvaničnog jezika u Ministarstvu lokalne samouprave; Ministarstvo javnih službi, Administrativno uputstvo br. 2006/10 o pravilima i metodama rada jedinice za praćenje upotrebe zvaničnih jezika u centralnim institucijama na Kosovu; Administrativno uputstvo Premijera, br. 03/2007 Sastav i nadležnosti Komisije za jezike. Komisija se prvi put sastala u maju 2007.

¹³² Ministarstvo javnih službi, Administrativno uputstvo br. 2007/01 o određivanju administrativnih sankcija za kršenje zakona o jezicima.

¹³³ Član 32(11), Zakon o jezicima.

¹³⁴ 33 opštine zaposlilo je 40 jezičkih asistenata u junu 2009, za razliku od 54 u septembru 2007, dokle su jezički asistenti ministarstava umanjeni sa 40 do 37 nakon stvaranja dva nova ministarstva. U 63 sudova i tužilaštva postoji samo 58 albansko/srpska jezička asistenta.

¹³⁵ Iako član 32(10) Zakona o jezicima zahteva da se sastav Komisije utvrđuje "uzimajući u obzir prava i interese svih jezičkih zajednica na Kosovu, i uzimajući u obzir potrebu za odražavanjem jezičke raznolikosti zajednica na Kosovu," Administrativno uputstvo Premijera br. 2003/07 rezerviše imenovanje i zastupanje u šest ministarstva i Skupštini Kosova bez konsultacije jezičkih zajednica.

javnu informativnu kampanju, koja je zahtevana odmah nakon proglašenja Zakona o jezicima.¹³⁶

Do juna 2008 samo jedna opština (Klina/Klinë) usvojila je opštinsku uredbu o upotrebi jezika kao što je zahtevano zakonom. Nakon proglašenja primenjenog Zakona o lokalnoj samoupravi, od jula 2009, 16 opština usvojilo je opštinske uredbe o jezicima i još šest njih su radile na nacrtima istih. Međutim, većina opštinskih uredbi ne sadrži konkretne procedure za priznavanje i upotrebu jezika, implementaciju, mehanizme praćenja i izveštavanja i pravne lekove.¹³⁷

Ipak razne opštine¹³⁸ priznale su dodatne službene jezike putem njihovih novih opštinskih statuta ili drugih opštinskih odluka u 2007 i 2008. Opštine Gnjilane/Gjilan i Mitrovica/Mitrovicë, Priština/Prishtinë i Vučitrn/Vushtrri priznale su turski jezik kao jezik u službenoj upotrebi, a dalji zahtev za priznavanje se čeka u Lipljanu/Lipjan.¹³⁹

Ministarstvo unutrašnjih poslova ne izdaje lične karte na dodatnom turskom službenom jeziku u Prizrenu i Mamuši/Mamuša/Mamushë. Lična imena se automatski registruju samo na latinici i, s vremena na vreme, ne poštuje se pismo ili alfabet službenog jezika ili jezika zajednice koji je izabran od osobe, pri izdavanju ličnih karata, putnih dokumenta i izvoda rođenja.

Različite opštine i dalje primaju dokumenta od centralnih institucija samo na albanskom jeziku ili sa lošim prevodom na srpski.¹⁴⁰ Određeni broj opština¹⁴¹ nije preveo sve ili većinu svojih uredbi i odluka na srpski jezik. U pozitivnom smislu, u opštinama Prizren, Dragaš/Dragash, Peć/Pejë i Mamuša/Mamuša/Mamushë opštinski akti su prevedeni na dodatne službene jezike. Sa izuzetkom u Peći/Pejë i Dragašu/ Dragash, opštinske odluke o imenovanju ulica sadrže nazive većine ulica i javnih mesta samo na jednom zvaničnom jeziku. Ministarstvo transporta i komunikacije uopšteno obezbeđuje prikaz topografskih znakova na oba službena jezika duž regionalnih puteva, ali nije uvek proaktivno u čišćenju ili zamenjivanju uništenih znakova. Postoji trend korišćenja nezvaničnih imena mesta na albanskom jeziku na nekim ministarskim web stranicama i u nekim vladinim izveštajima.¹⁴²

Sudski postupci se uglavnom obavljaju na albanskom jeziku, sa obezbeđenim prevodom za strane koje to zahtevaju. Prevodioci normalno daju strankama pismene

¹³⁶ Član 36(2), Zakon o jezicima.

¹³⁷ Sve uredbe ne uključuju procedure za prepoznavanje i upotrebu službenih jezika u službenoj upotrebi propisanih od strane Ministarstva za lokalnu samoupravu.

¹³⁸ Bosanski je priznat kao službeni u Peći/Pejë (opštinska odluka 2003), Prizrenu (2008 opštinski statut), Dragašu/Dragash (opštinski statut) i kao jezik u zvaničnoj upotrebi u Istoku/Istog (2008 opštinski statut). Tuski je priznat kao zvanični u Prizrenu (član 2(3), Zakon o jezicima i opštinski statut) i Mamuši/Mamuša/Mamushë (opštinski statut).

¹³⁹ Dana 14. jula 2009 zajednica kosovskih Turaka tradicionalno nastanjenih u Janjevu/Janjevë (Lipljan/Lipjan) zatražilo je priznavanje svog jezika kao jezika u zvaničnoj upotrebi.

¹⁴⁰ Pogledaj izveštaj o 'Implementaciji zakona o jezicima od strane kosovskih opština', Misija OEBS-a na Kosovu, jun 2008, str. 8.

¹⁴¹ Đeneral Janković/Han i Elezit, Kačanik/Kaçanik, Novo Brdo/Novobërdë, Mitrovica/Mitrovicë, Vučitrn/Vushtrri, Junik, Glogovac/Gillogovc, Štimlje/Shtime, Mališevo/Malishevë, Suva Reka/Suharekë.

¹⁴² Od juna 2009, vladin izveštaj Kancelarije Premijera iz 2008 (http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/raporti_vjetor_i_punes_se_qeverise_2008.pdf), vladin portal (<http://www.rks-gov.net/sq-AL/Pages/InstitucioneteKosoves.aspx#>) i web stranice Ministarstva lokalne samouprave (<http://www.ks-gov.net/mapl/Komunat.aspx>) sadrže nezvanična imena kao što su Dardana/Kamenica, Artana/Novo Brdo, Kastriot/Obiliq, Drenas/Gillogoc, Istog/Burim, Podujeva/Besiana and Theranda/Suhareke.

prevode najvažnijih dokumenata vezanih za slučaj. Nedovoljni kapaciteti za prevođenje i ostalih dokumenata mogu izazvati proceduralna odlaganja.

U 63 sudova i tužilaštva koji funkcionišu na Kosovu, postoji 58 albansko-srpskih prevodilaca. Većina sudova i tužilaštva imaju po jednog albansko-srpskog jezičkog asistenta. U okružnom sudu u Prizrenu budžetirano je samo jedno mesto za albansko-turskog prevodioca. Sudovi i tužilaštva bez albansko-srpskog jezičkog asistenta pribegavaju *ad hoc* rešenjima kao što su pozajmljivanje prevodioca iz drugih kancelarija, ili zatraže od sudskih službenika da prevode kada je to neophodno. Ovo je neadekvatno, posebno u opštinama u kojima živi veći broj nevećinskih zajednica.

Sveukupna procena

Međunarodni zahtevi koji se odnose na jezička prava ne-albanskih zajednica su ispunjeni od strane regulatornog okvira. Međutim, kosovske institucije ne obezbeđuju dovoljnu implementaciju. Minimalna implementacija standarda za upotrebu jezika, jednak pristup višejezičkim javnim uslugama i efektivnim učešćem korisnika nevećinskih jezika može biti dovedeno u pitanje, ukoliko nisu obezbeđeni adekvatni ljudski i finansijski resursi kako bi se obezbedilo kvalitetno prevođenje u sudovima i centralnim i opštinskim civilnim službama. Tekuće redukcije budžeta negativno utiču na implementaciju Zakona o jezicima. Nedostatak logističke i finansijske podrške i saradnje institucija izvršne i zakonodavne vlasti, sprečavaju Komisiju za jezike da postane efikasan mehanizam za praćenje i razvoj politika. Neophodan je pravni okvir i visokoškolski nastavni plan i program, kako bi se obezbedila obuka, kontrola i profesionalni standardi sudskih prevodilaca i prevodilaca javne administracije.

5.2. Upotreba jezika nevećinskih zajednica na javnim mestima

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 18: Obezbediti da je usvajanje novog zakonodavstva o upotrebi jezika praćeno adekvatnim kapacitetom za primenu i postojanjem procedura, uključujući i sudske, u slučaju nepridržavanja sa zahtevima o upotrebi jezika, uključujući bilo kakve nelegalne promene imena mesta.

Normativni okvir

Zakon o jezicima i primenjeni Zakon o pravima zajednica promovišu i štite stvaranje okruženja gde sve zajednice mogu slobodno da izraze i sačuvaju svoj jezički identitet, i jezičku slobodu izražavanja.¹⁴³

Implementacija/situacija na terenu

Tokom ili neposredno pre 2008 i 2009 nekoliko incidenata je bilo prijavljeno u vezi upotrebe nevećinskih jezika na javnim mestima. Međutim, incidenti su i dalje usmereni na i stvaraju nesigurnost među zajednicom kosovskih Srba (i nedavno Roma). Povremeno, takođe i kosovski Albanci postaju meta ovih incidenata.¹⁴⁴ Dokle sloboda javne upotrebe nevećinskih jezika preovladava u svim ili većini multietničkih opština Prištine/Prishtinë,¹⁴⁵ regionima Prizrena i Gnjilana/Gjilan, primeri postepenog

¹⁴³ Član 4(2), Zakon o pravima zajednica; članovi 1(1) (iii), 3(1), 29(1), Zakon o jezicima.

¹⁴⁴ Dana 18. avgusta 2009, na glavnom mostu u Mitrovici/Mitrovicë, dvoje kosovskih Albanaca, dok su prelazili most sa juga prema severu, bili su navodno zaustavljeni od strane policajca koji im je kazao da je severni deo srpski deo i da su samo srpski i engleski jezik dozvoljeni. Nedelji izveštaj bezbednosti situacionog centra, Misija OEBS-a na Kosovu, 12–18 avgust 2009.

¹⁴⁵ Stanovnici iz svih zajednica koriste svoj jezik tokom nedeljne pijace u centru Lipjlana/Lipjan. Kosovski Srbi, kosovski Bošnjaci i Romi iz različitih opštinskih naselja svakodnevno kupuju u

poboljšanja ne primenjuju se jednako na sve zajednice. U Gnjilanu/Gjilan, upotreba srpskog ili turskog jezika na javnim mestima je poboljšana, uključujući i od strane Roma, ali neki Srbi imaju bezbedonosne brige, i ograničavaju kretanje i korišćenje jezika u nekim područjima, ili se suočavaju sa poteškoćama komunikacije sa mlađim kosovskim Albancima koji ne govore srpski.

Neke opštine preduzele su pohvalne inicijative ponovnog postavljanja uništenih dvojezičnih topografskih znakova za Manastir Visoki Dečani (Dečane/Dečan) i izdale su javno saopštenje zahtevajući poštovanje nevećinskih zajednica, i posebno kosovskih Srba (Dečane/Dečan i Klina/Klinë).

Uprkos odsustvu prijavljenih incidenata, u nekim slučajevima i mestima nevećinske zajednice se uzdržavaju od upotrebe svog jezika u javnosti. Na primer u Vitini/Viti, kosovski Srbi, kosovski Hrvati i Romi ograničeno koriste svoje jezike u područjima koja su naseljena većinskim stanovništvom, sem u slučajevima krajnje nužde. Situacija je još više zabrinjavajuća kada je u pitanju prikazivanje simbola i natpisa, koje ove zajednice u potpunosti izbegavaju u većinski naseljenim oblastima. Negativna iskustva prošlosti i dalje utiču na osećaj nesigurnosti. Nespremnost za upotrebu srpskog i bosanskog jezika je primetna u opštinama Mališevo/Malishevë i Suva Reka/Suharekë.

Kosovski Srbi i kosovski Albanci koji žive u odvojenim monoetničkim naseljima retko posećuju gradove ili sela naseljene većinskim stanovništvom. Kosovski Srbi koji žive u udaljenim selima Banji/Bajë i Suvom Grlu/Syriganë (Srbica/Skenderaj) i u opštini Vuçitër/Vushtrri prilično su izolovani i retko putuju u gradove uglavnom naseljenim od strane kosovskih Albanaca. Posete gradu Uroševcu/Ferizaj iz okolnih povratničkih sela kosovskih Srba uglavnom su ograničene na odlaske do opštinske zgrade ili njene neposredne blizine. Navodno, povremeni (u većini slučajeva neprijavljeni) incidenti verbalnog zastrašivanja odvrćaju od upotrebe srpskog jezika u javnosti ili navode na prelazak na albanski jezik, ako se ovaj jezik zna. U opštinama gde su kosovski Srbi većina, Zubinom Potoku i Zvečanu/Zvečan, stanovnici sela kosovskih Albanaca ne učestvuju u javnom životu i nemaju uopšte interakciju sa većinskim srpskim stanovništvom, ili je ona ograničena. Kosovski Albanac, službenik kancelarije za zajednice, često prati kosovske Albance tokom njihovih retkih poseta opštini Zvečan/Zvečan.

Postoji veća interakcija u gradu Štrpcu/Shtërpcë, gde se tokom radnih dana, radnici kosovski Albanci slobodno kreću i koriste svoj jezik, iako komuniciraju na srpskom jeziku sa lokalnim kosovskim Srbima. U mešovitoj opštini Novo Brdo/Novobërdë, kosovski Srbi su u stanju da komuniciraju na svom maternjem jeziku širom opštine. Kosovski Srbi i Romi nastavljaju da koriste humanitarne autobuske linije, iako u nižem obimu na nekim novim linijama koje su uglavnom korišćene od strane kosovskih Albanaca koji putuju do Prištine/Prishtinë. Pored toga, putnici i studenti kosovskih Srba koji koriste ove linije, slobodno pričaju sa vozačima na srpskom i izgleda da nemaju iskustva nesigurnosti ili uznemiravanja.

U južnoj Mitrovici/Mitrovicë, nekolicina kosovskih Bošnjaka uglavnom koristi albanski jezik. Kosovski Turci slobodno govore turski u javnosti, ali uglavnom

gradu Obiliću/Obiliq i pijaci, koristeći srpski, bošnjački i romski jezik posebno unutar prodavnica. Nakon što je multietnička seoska pijaca u Bresju/Bresje premeštena u grad Kosovo Polje/Fushë Kosovë, kosovski Srbi i Romi i dalje posećuju novu pijacu i koriste slobodno svoj jezik.

pribegavaju albanskom kako bi saradivali sa albanskom većinom na Kosovu. U severnoj Mitrovici/Mitrovicë, kosovski Turci ograničavaju upotrebu svog jezika u etnički mešovitim sredinama van kojih se retko kreću.

U Prizrenu i Orahovcu/Rahovec, kosovski Srbi slobodno koriste svoj jezik u javnosti, kao i kosovski Turci i kosovski Bošnjaci u Prizrenu i Goranci i Bošnjaci u Dragašu/Dragash. Romski jezik se jedino koristi u okviru privatne sfere i u okviru zajednice u Prizrenu, ali izgleda takođe i u javnosti u Suvoj Reci/Suharekë i Mamuši/Mamuša/Mamushë.

Sveukupna procena

Dokle je period izveštavanja okarakterisan niskim brojem prijavljenih incidenata o upotrebi jezika, nizak nivo zastrašivanja može proći neprijavljen i uzdržanost od upotrebe nevećinskih jezika ostaje u određenim oblastima. Incidenti se i dalje odnose na kosovske Srbe, i u nekim slučajevima, na zajednice Roma. Postoji potreba za proaktivnijim i doslednijim inicijativama od strane opštinskih vlasti osude incidenata i promocije tolerancije i poverenja, naročito u monoetničkim opštinama i sredima gde je povratak ograničen. Poboljšana terenska poseta kosovske policije nevećinskim zajednicama i svest može da podrži prijavljivanje slučajeva zastrašivanja niskog intenziteta koji mogu da povrede javnu upotrebu nevećinskih jezika. Postoji potreba da se osigura da se pretnje koje se tiču upotrebe jezika klasifikuju, istraže i da se gone kao potencijalno etnički motivisani incidenti ili krivična dela, a ne kao opšti manji prekršaji.

6. OBRAZOVANJE

6.1. Mogućnost za interakciju između dece pripadnika zajednica kosovskih Albanaca i Srba i eliminacija jezičkih barijera

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 19: Razmotriti načine za stvaranje mogućnosti interakcije između dece srpske i albanske zajednice i izrada sveobuhvatnog plana koji bi progresivno uklonio barijere, uključujući i jezičke, između učenika iz različitih zajednica.

Normativni okvir

Mogućnosti za višejezično obrazovanje, obuhvatajući i učenje oba službena jezika, nisu obezbeđene normativnim okvirom. Učenici mogu dobiti obrazovanje na izabranom službenom jeziku na svim nivoima,¹⁴⁶ ali nemaju mogućnost ili obavezu da uče drugi, što smanjuje mogućnost komunikacije između učenika kosovskih Albanaca i kosovskih Srba. Deca čiji jezik nije službeni, imaju pravo na osnovno i srednje obrazovanje na maternjem jeziku i obavezni su da uče jedan od zvaničnih jezika po sopstvenom izboru.¹⁴⁷

Implementacija/situacija na terenu

U praksi, na Kosovu funkcionišu fizički dva odvojena obrazovna sistema, jedan koji izveštava kosovskom Ministarstvu obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT), i jedan koji izveštava Ministarstvu obrazovanja Srbije. Kroz fizičku (odvojene škole) i jezičku podelu, oba obrazovna sistema izvršavaju i jačaju podelu između učenika

¹⁴⁶ Član 4(4b), Ustavni okvir; član 19(1) Zakona o jezicima; član 8(1) primenjenog Zakona o pravima zajednica; član 59(2), Ustav.

¹⁴⁷ Član 21(1), Zakon o jezicima; član 8(10), primenjeni Zakon o pravima zajednica; Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT), Administrativno uputstvo br. 10/2007 o učenju na izabranom zvaničnom jeziku.

kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Učenici drugih zajednica teže ka kosovskom ili srpskom sistemu, u zavisnosti od geografskih, jezičkih i ostalih faktora identiteta. Nekoliko škola kombinuje odvojene smene učenika kosovskih Albanaca i kosovskih Srba, bez ikakve ili slabe interakcije.¹⁴⁸

Sveukupna procena

Postoji potreba za održivim inicijativama rešavanja prepreka koje i dalje sprečavaju integraciju i interakciju učenika i nastavnika kosovskog i srpskog nastavnog plana. Srpski i kosovski nastavni plan ne obezbeđuju učenje oba zvanična jezika.¹⁴⁹ Stoga, buduće generacije neće biti u mogućnosti da komuniciraju jedni sa drugima, kosovska javna služba neće imati dvojezične civilne službenike, i biće ugrožena implementacija Zakona o jezicima.

6.2. Mere za prilagodavanje obrazovnim potrebama pripadnika nevećinskih zajednica

Svet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 20: Prilagoditi brige pripadnika manjinskih zajednica i uvesti mere koje bi umanjile potrebu za održavanjem paralelnog sistema obrazovanja.

Normativni okvir

Usvojeno zakonodavstvo u 2008¹⁵⁰ omogućuje školama koje pružaju obrazovanje na srpskom jeziku da koristi nastavni plan Srbije i udžbenike uz saglasnost Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije (MONT). Nezavisna komisija za pregled nastavnog materijala na srpskom jeziku¹⁵¹ (Nezavisna komisija) osnovana je u aprilu 2009. Putem Nezavisne komisije, MONT namerava da razvije nastavni plan Kosova na srpskom jeziku do 2010/11. Primenjeni pravni okvir¹⁵² daje proširene nadležnosti visokoškolskog obrazovanja opštini severne Mitrovice/Mitrovicë gde je omogućeno javno visoko obrazovanje na srpskom jeziku.

Implementacija/situacija na terenu

Do jula 2009, Nezavisna komisija nije počela da radi i nije doneto administrativno uputstvo o njenim uslovima rada i procedurama. Kako dva imenovana predstavnika ministarstva pripadaju kabinetu Ministarstva obrazovanja, nezavisnost ovog tela nije obezbeđena. Dalje, jedan od članova kosovskih Srba treba da bude zamenjen nakon njegovog imenovanja kao sudije Ustavnog suda. Na predhodne napore da se razvije nastavni plan Kosova na srpskom jeziku, prihvatljivog za kosovske Srbe, uticao je nedostatak učešća srpskih obrazovnih stručnjaka, zbog nepriznavanja kosovskih institucija. Nakon februara 2008, Univerzitet u severnoj Mitrovici/Mitrovicë je prestao sa priznavanjem diploma srednjih škola izdatih od strane Ministarstva

¹⁴⁸ Pogledaj izveštaj 'Kosovske nevećinske zajednice u sistemima osnovnog i srednješkolskog obrazovanja,' Misija OEBS-a na Kosovu, april 2009, strane 15 do 17.

¹⁴⁹ Jedini izuzetak je primećen u Dragašu/Dragash, gde učenici Goranci imaju nastavu prema nastavnom planu Srbije, i imaju dva časa albanskog jezika nedeljno u razredima od 3-8.

¹⁵⁰ U slučaju da udžbenici srpskog nastavnog plana nisu odobreni od strane Ministarstva, Nezavisna Komisija uvodi neophodne izmene. Vidi članove 12 i 13, Zakona o obrazovanju u opštinama na Kosovu, usvojenog od strane Skupštine Kosova 15. juna 2008 (primenjeni Zakon o obrazovanju u oštinama na Kosovu); član 8(5), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁵¹ Komisija je sačinjena od sedam članova imenovanih od strane MONT-a (3), od članova Skupštine Kosova koji imaju rezervisana mesta za zajednicu kosovskih Srba (3), i Međunarodnog civilnog predstavnika na Kosovu (1).

¹⁵² Član 21, primenjeni Zakon o lokalnoj samoupravi; član 14, primenjeni Zakon o opštinskom obrazovanju; član 8(6), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

obrazovanja Kosova, što otežava pristup obrazovanja na srpskom za učenike kosovskog nastavnog plana.

Sveukupna procena

Neophodni su intenzivirani naponi kako bi se obezbedilo funkcionisanje i efektivnost Nezavisne komisije, kao i učešće i konsultacije zajednice kosovskih Srba i stručnjaka za nastavni plan u izradi kosovskog nastavnog plana na srpskom jeziku. Ovaj proces treba da obuhvati javne konsultacije i objavljivanje nastavnog plana na osnovu udžbenika za sve razrede. U međuvremenu, treba se obezbediti neprekidna upotreba nastavnog materijala na srpskom. Postoji potreba za saradnjom na tehničkom nivou između relevantnih institucija u Prištini/Prishtinë i Beogradu kako bi se uklonile prepreke koje sprečavaju pristup javnom visokom obrazovanju na srpskom jeziku od strane učenika koji pohađaju nastavni plan Kosova.

6.3. Prevoz dece koja pripadaju nevećinskim zajednicama

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 21: Adresirati kao hitno pitanje bezbedni prevoz dece iz manjinskih zajednica ka obrazovnim ustanovama.

Normativni okvir

Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju nalaže opštinama obavezu da obezbede bezbedan, efikasan i besplatan prevoz učenika osnovnog obrazovanja (od 1-9 razreda). Opštine nemaju obavezu da obezbede prevoz za učenike srednjeg obrazovanja (od 10-13 razreda).¹⁵³ Vlada je odgovorna da ponudi alternativna rešenja za decu koja žive u područjima gde nije na raspolaganju obrazovanje na izabranom zvaničnom jeziku¹⁵⁴ ili maternjem nezvaničnom jeziku,¹⁵⁵ uključujući subvencionisani prevoz do škole u kojoj je takvo obrazovanje dostupno.

Implementacija/situacija na terenu

Brige u vezi bezbednog prevoza učenika nevećinskih zajednica smanjile su se u periodu izveštavanja. Učenici Srbi koji pohađaju Univerzitet u severnom delu Mitrovice/Mitrovicë bezbedno se prevoze putem humanitarnog prevoza kojim upravlja Ministarstvo za transport i komunikacije.¹⁵⁶ Prakse određenog broja većinskih opština kosovskih Albanaca¹⁵⁷ da obezbede besplatan prevoz za srpske i romske učenike koji pohađaju obrazovanje po srpskom nastavnom planu, naročito su pozitivne. Suprotno tome, opštine sa većinskim srpskim stanovništvom na severu¹⁵⁸ ne obezbeđuju prevoz učenika Albanaca koji putuju na jug Mitrovice/Mitrovicë; albanska deca koja žive u severnoj Mitrovici/Mitrovicë prevoze se privatno ili moraju da se kreću nesigurnim oblastima, kako bi došli do škola u južnoj Mitrovici/Mitrovicë. Učenici Bošnjaci, koji pohađaju srednje obrazovanje, suočavaju se sa prevoznim troškovima koji nisu pokriveni od strane opštine. U

¹⁵³ Član 22, Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju na Kosovu, proglašen putem UNMIK Uredbe 2002/19, 31. oktobar 2002, (Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju).

¹⁵⁴ Član 19(4), Zakon o jezicima; član 8.2, primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁵⁵ Član 8(2), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁵⁶ Pogledaj Izveštaj o humanitarnom autobuskom prevozu manjina na Kosovu (novembar-decembar 2006; januar-mart 2007; april-jun 2007; i jun 2008), Misija OEBS-a na Kosovu. Trase humanitarnog prevoza koje povezuju Kamenicu/Kamenicë, Ranilug/Ranillug, Šilovo/Shillovë, Gnjilane/Gjilan i Mitrovicu/Mitrovicë.

¹⁵⁷ Vučitrn/Vushtrri, Kosovo Polje/Fushë Kosovë, Lipljan/Lipjan i Gnjilane/Gjilan.

¹⁵⁸ Ovo je slučaj u opštinama Zvečan/Zveçan, Zubin Potok, i Leposavić/Leposaviq.

Podujevu/Podujevë, učenici Aškalijske i Romi koji žive u udaljenim područjima, nemaju pristup prevozu do škole.

Sveukupna procena

Bezbednosni problemi su smanjeni i opštinske vlasti koje rade prema kosovskom nastavnom planu uglavnom obezbeđuju prevoz takođe i za srpske učenike koji pohađaju nastavu po srpskom nastavnom planu. Nastavak postojanja humanitarnog prevoza ostaje od suštinske važnosti za poboljšanje pristupa Univerzitetu u severnoj Mitrovici/Mitrovicë za učenike koji govore srpski jezik a koji žive na jugu Kosovu. Suprotno tome, većinske srpske opštine na severu Kosova ne obezbeđuju prevoz albanskih učenika koji pohađaju nastavu prema kosovskom nastavnom planu.

6.4. Obezbeđivanje nastavnih planova, udžbenika i kvalifikovanih nastavnika za brojčano male zajednice

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 22: Adresirati postojeće potrebe za obrazovanje na jezicima manjinskih zajednica, uključujući pojašnjenje kriterijuma otvaranja razreda sa nastavom na manjinskom jeziku, a sa ciljem udovoljavanja zahtevima brojčano manjih zajednica i preduzeti mere kako bi se obezbedili adekvantni udžbenici i kvalifikovani nastavnici za nastavu na maternjem jeziku.

Normativni okvir

Pravni okvir obezbeđuje mogućnosti za obrazovanje na maternjem jeziku na nezvaničnim jezicima zajednice od predškolskog do srednjeg obrazovanja.¹⁵⁹ Kosovo je razvilo nastavni plan osnovnog i srednjeg obrazovanja takođe i na bosanskom i turskom jeziku. Odeljenja za osnovno i srednje obrazovanje na nevećinskim jezicima trebaju imati najmanje 15 učenika po nastavniku (u odnosu na 21, kada je obrazovanje na albanskom).¹⁶⁰ MONT je u obavezi da obezbedi besplatne udžbenike za sve razrede obaveznog obrazovanja¹⁶¹ i adekvatne udžbenike na maternjem jeziku učenika.¹⁶² Nastavni planovi specifični zajednicama i udžbenici prilagođeni zajednicama predviđeni su za 'nacionalne predmete' koji pokrivaju jezik, istoriju, umetnosti i muziku zajednica.¹⁶³ Primenjeno zakonodavstvo¹⁶⁴ dalje zahteva da obrazovanje na nevećinskim jezicima vrše lica kojima je to maternji jezik ili koja su kvalifikovana za to; da je na raspolaganju dovoljno kvalifikovanog osoblja za obuku nastavnika koji predaju jezik zajednice; i da se postojeći ili dodatni profesionalni trening i visoko obrazovanje na nevećinskim jezicima održava ili uvodi u skladu sa izraženim potrebama i finansijskom održivošću. Menadžeri i nastavnici javnih obrazovnih institucija koji rade na nevećinskim jezicima trebaju uglavnom biti predstavnici zajednica ili da u potpunosti budu upoznati sa ovim zajednicama.

Implementacija/situacija na terenu

U okviru kosovskog obrazovnog sistema, izrađen je nastavni plan na albanskom, turskom i bosanskom jeziku. Kosovski Bošnjaci i kosovski Turci¹⁶⁵ imaju pristup

¹⁵⁹ Član 4(4b), Ustavni okvir; član 3(2c), Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju; član 20(1), Zakon o jezicima; član 8(1), primenjeni Zakon o pravima zajednica, član. 59(3), Ustav.

¹⁶⁰ Član 2, MONT Administrativno uputstvo br. 16/2002 o utvrđivanju odnosa nastavnik-učenik, 17. oktobar 2002.

¹⁶¹ Odeljak 3(2b), Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju.

¹⁶² Odeljak 7(6), Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju.

¹⁶³ Član 8(12), primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁶⁴ Član 8, primenjeni Zakon o pravima zajednica.

¹⁶⁵ U Mitrovici/Mitrovicë, Vučitrnu/Vushtrri i Janjevu/Janjevë, kosovski Turci slede nastavni program na albanskom i ne zahtevaju nastavu na maternjem jeziku. Međutim neki od njih nastavljaju srednje obrazovanje u školi na turskom jeziku u Prištini/Prishtinë.

obrazovanju na maternjem jeziku ali im nedostaju udžbenici na osnovu nastavnog plana i programa srednješkolškog, i u nekim slučajevima, osnovnog obrazovanja. U 2008/2009 školskoj godini, bošnjački i turski učenici dobili su od MONT-a nepotpune besplatne kompletne knjige za razrede od 1-5. Udžbenici 'nacionalnih predmeta' prilagođeni zajednicama a koji su na raspolaganju učenicima kosovskim Bošnjacima i kosovskim Turcima, uvezeni su iz Bosne i Hercegovine i Turske, i ne odražavaju nastavni plan i program Kosova i specifične identitete njihovih zajednica. Ove knjige često su zastarele, pohabane od intenzivne upotrebe ili učenici koriste pisane beleške koje predaju nastavnici.

Romski učenici imaju pristup ograničenom broju časova svog maternjeg jezika osim u nekoliko škola koje rade po srpskom nastavnom planu, dokle udžbenici na romskom ne odražavaju jezičke i kulturne specifičnosti romske zajednice na Kosovu. MONT je inicirao projekat izrade kosovskog nastavnog plana i udžbenika za romski jezik u 2009. Albanski učenici na severu Kosova imaju pristup osnovnom obrazovanju na svom maternjem jeziku, ali opštine u kojima oni žive ne podržavaju takvo obrazovanje. Obrazovanje po nastavnom planu Srbije koje je obezbeđeno učenicima kosovskim Bošnjacima na severu Kosova, nije adaptirano njihovoj kulturnoj različitosti.

Kosovo nudi ograničeni izbor mogućnosti visokog obrazovanja na nezvaničnim jezicima.¹⁶⁶ Učenici nevećinskih zajednica često se sele¹⁶⁷ kako bi proširili svoje opcije. U 2009 MONT je pojednostavio proces i umanjio troškove priznavanja kvalifikacija dobijenih van Kosova.¹⁶⁸ To se naročito odrazilo na studente kosovske Turke koji su dobili diplome visokog obrazovanja u Turskoj. Univerzitet u Prištini/Prishtinë nudi rezervisana mesta za obrazovanje na albanskom jeziku samo za određene zajednice.¹⁶⁹ Od 2008/2009, univerziteti pod srpskom upravom ne priznaju diplome dobijene u srednjim školama kosovskog nastavnog plana, što utiče na pristup bošnjačkih učenika visokom obrazovanju na srpskom jeziku.¹⁷⁰ Potreba za obukom dovoljnog broja kvalifikovanih profesora na bosanskom i turskom jeziku je velika. Profesori koji pružaju diplomatske kurseve za potencijalne nastavnike za osnovno i srednje obrazovanje na bosanskom i turskom, su brojčano nedovoljni, i nedostaju im, u većini slučajeva, potrebne akademske kvalifikacije. Pribegavanje gostujućim profesorima je skupo. Turska vlada finansira određeni broj gostujućih profesora da predaju na Fakultetu za obrazovanje u Prizrenu iako je ograničen rang diplomatskih kurseva raspoloživih na turskom jeziku. U maju 2009, Univerzitet u Prištini/Prishtinë

¹⁶⁶ Prištinski/Prishtinë Univerzitet nudi neke kurseve na bosanskom i turskom jeziku o turskoj filologiji (50 mesta), bosanskom i turskom jeziku za nastavnike (35 mesta), informacionoj tehnologiji (na bosanskom, 35 mesta) i poslovnoj administraciji (na bosanskom, 80 mesta).

¹⁶⁷ Učenici kosovski Turci, kosovski Bošnjaci, Goranci, Romi, kosovski Hrvati, ali i kosovski Albanci i kosovski Srbi. Učenici kosovski Turci imaju pristup stipendijama od turske Vlade.

¹⁶⁸ MONT, Administrativno uputstvo br. 8/2009 o principima i procedurama za priznavanje diploma dobijenih na višim školama i univerzitetima van Kosova.

¹⁶⁹ Godine 2008/2009, Prištinski/Prishtinë Univerzitet rezervisao je 134 mesta za albanski jezik samo za kandidate kosovske Turke, kosovske Bošnjake, Rome, Aškalije i Egipćane. Izaziva zabrinutost to što činjenica da kandidati van Kosova i kandidati ne-albanskih zajednica mogu aplicirati samo u okviru kvota predviđenih za njih i zajednice kojima pripadaju, može biti dokazana samo putem izjave organizacije predstavnika zajednice.

¹⁷⁰ U školskoj godini 2008/2009 MONT je ovlastio izdavanje duplikata diploma sa UNMIK-ovim pečatom omogućavajući određenom broju studenata kosovskih Bošnjaka da upišu Univerzitet u severnoj Mitrovici/Mitrovicë i Srbiji. Međutim u 2009/2010, Ministarstvo ne odobrava ovu praksu i tvrdi da UNMIK-ovi pečati nisu više dostupni.

potpisao je dogovore o saradnji sa univerzitetima u Sarajevu, Tuzli, Zenici i Mostaru. Prema tome, Fakultet za obrazovanje u Prizrenu planira otvaranje novih kurseva za buduće nastavnike nastavnog programa na bosanskom jeziku. Univerzitetski kursevi na bosanskom jeziku trenutno dostupni na Kosovu ne obezbeđuju trening za nastavnike srednjih škola na bosanskom jeziku za sve predmete. Profesionalni treninzi tokom službe za nastavnike turskog i bosanskog jezika uglavnom su obezbeđeni na albanskom, i simultano prevođenje je ponekad neadekvatno. Pristup profesionalnom treningu za nastavnike srpskog nastavnog programa je ograničeno, s obzirom da se obezbeđuje van Kosova, i da nema posebnih treninga za nastavnike na romskom jeziku.

Sveukupna procena

Potrebno je dodeliti adekvatna finansijska sredstva kako bi se obezbedilo potpuno subvencionisano objavljivanje i podela udžbenika na bosanskom i turskom jeziku za sve razrede i predmete osnovnog i srednjeg obrazovanja, da se poboljša kvalitet raspoloživih knjiga nacionalnih predmeta i stručni prevod udžbenika opštih predmeta. Postoji stalna potreba da se i dalje prioretizuje participativna izrada nastavnog programa za 'nacionalne predmete' prilagođene zajednicama, o jeziku, istoriji, umetnosti i muzici najugroženijih zajednica. Neophodni su naponi za daljim proširenjem postdiplomskih studija na nezvaničnim jezicima, kako bi se povećao broj kvalifikovanih nastavnika i podsticao trening profesionalnog razvoja ovih nastavnika. Preporučljivo je da se pri razvoju sveobuhvatnog interkulturalnog nastavnog programa u prvi plan ističu pitanja vezano za zajednice i prava zajednica i da se promoviše interkulturalno obrazovanje i razumevanje.

6.5. Mere za poboljšanje pristupa obrazovanju i završetka obrazovanja dece romske, aškalijske i egipćanske zajednice

Svet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 23: Obezbediti da su preduzeti odlučni koraci kako bi se odgovorilo na potrebe zajednica Roma, Aškalija i Egipćana, uključujući obezbeđivanje održivosti programa osmišljenih da pomognu učenicima ovih zajednica da se integrišu i ostanu unutar obrazovnog sistema.

Normativni okvir

U cilju povećanja obrazovne integracije Roma, Aškalija i Egipćana, strategije¹⁷¹ usvojene od strane MONT-a i vlade u 2007 i 2009 zahtevaju konkretne mere kako bi se: uhvatili u koštac sa napuštanjem obrazovanja i isključenjima; obučili nastavnici ovih zajednica na svim nivoima; obezbedio besplatan prevoz i udžbenici za najugroženije porodice; razvio nastavni program na romskom jeziku i uključilo učenje o kulturi i istoriji ovih zajednica u opšti nastavni program; ponudila podrška deci sa poteškoćama u učenju; i podigla svest roditelja o važnosti formalnog obrazovanja.

Implementacija/situacija na terenu

Vladina strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana nije implementirana zbog nedostatka akcionih planova i budžeta, dokle se MONT strategija previše oslanja na donacije. U okviru oba nastavna plana i programa¹⁷² Romi, Aškalije i Egipćani su nedovoljno integrisani. Deca ovih zajednica, a posebno devojčice, ugrožene su u

¹⁷¹ MONT Strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu – komponenta obrazovanja 2007-2017, jul 2007; Strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana na Kosovu 2009-2015, str. 34-44, Priština/Prishtinë, februar 2009.

¹⁷² Romi koji žive u blizini ili u oblastima uglavnom naseljenim kosovskim Srbima obično prate nastavni plan Srbije; dokle Romi koji žive u albanskim naseljima, i Aškalije i Egipćani uglavnom prate kosovski nastavni plan.

smislu nižih stopa upisa u škole, visokih stopa napuštanja škole i isključenja iz procesa obrazovanja. Nedostaju efikasne sistemske mere za rešavanje siromaštva i obrazovne isključenosti. Preduzete mere,¹⁷³ uključujući stipendije,¹⁷⁴ uglavnom su *ad hoc* ili lokalne prirode i besplatno snadbjevanje školskim knjigama je u prekidima. Dokle je MONT projekat za razvoj predmeta romskog jezika u toku u 2009, obrazovni predmeti specifični zajednicama, koji bi svakoj od tih zajednica omogućili da očuvaju svoj identitet i kulturu, nisu uključeni u kosovski nastavni plan. Romski učenici imaju pristup nastavi na svom maternjem jeziku samo u nekim školama srpskog nastavnog plana i programa. Nema univerzitetskog programa koji bi obezbedio trening kvalifikovanih nastavnika za romski jezik. Nekoliko učenika ove zajednice završavaju srednju školu i imaju priliku da iskoriste rezervisane kvote za upis¹⁷⁵ za njihovu zajednicu od strane Prištinskog/Prishtinë Univerziteta.

Sveukupna procena

Malo napretka je učinjeno za povećanje pristupa obrazovanja dece Roma, Aškalija i Egipćana. Usvojene strategije i politike nisu još implementirane i nedostaje im finansijska podrška od strane kosovskog konsolidovanog budžeta, i uglavnom se oslanjaju na donatorsko finansiranje. Mere preduzete na *ad hoc* osnovama, često od strane organizacija civilnog društva, trebaju biti integrisane u okviru sistematičnijeg pristupa odgovornih institucija.

6.6. Mere za obezbeđivanje pristupa obrazovanju zajednici Goranaca

<i>Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 24: Omogućiti fleksibilnost u implementaciji obrazovnih reformi prema onim učenicima iz goranske zajednice koji još nisu integrisani u novi obrazovni sistem.</i>

Normativni okvir

Pravni okvir štiti pristup obrazovanju na izabranom jeziku na svim nivoima za sve zajednice na Kosovu.¹⁷⁶

Implementacija/situacija na terenu

U okviru raspoloživih nastavnih planova, učenici koji pripadaju goranskoj zajednici nemaju pristup obrazovnim predmetima prilagođenim zajednicama, koji bi omogućili očuvanje njihovog identiteta. U Dragašu/Dragash, veliki deo zajednice odlučio se za obrazovanje na srpskom jeziku, koje je na raspolaganju prema nastavnom planu Srbije. Od 2006, goranski nastavnici su odbili da potpišu ugovore sa opštinom Dragash/Dragaš, zbog njihovih ugovora sa Ministarstvom obrazovanja Srbije. Stoga, u septembru 2009 opština je zabranila goranskim nastavnicima da uđu u opštinsku školu u Dragaš. Kao rezultat, od septembra do decembra, 135 goranske dece nije moglo da pristupi školskim prostorijama i obrazovanju na srpskom jeziku. U januaru 2009 goranski učenici i nastavnici prešli su u manjim školama u susednim selima

¹⁷³ Pogledaj izveštaj 'Kosovske nevećinske zajednice u sistemima osnovnog i srednješkolskog obrazovanja' Misije OEBS-a na Kosovu, april 2009, str.14. Dopunski časovi, podrška aktivnostima za učenike koji odustaju od školovanja, ili kampanje podizanja svesti organizovane od strane nekih opština, škola i NVO, i *ad-hoc* donacije školskih udžbenika od strane kosovskog ili srpskog Ministarstva obrazovanja, međunarodnih ili NVO organizacija.

¹⁷⁴ Šezdeset godišnjih stipendija od 50 eura dodeljeno je u 2009 od strane Ministarstva za zajednice i povratak i 39 stipendija od strane Programa za Razvoj Ujedinjenih nacija podeljenih u Prizrenu i Uroševcu/Ferizaj.

¹⁷⁵ 38 rezervisanih mesta u 2008/9 i 58 u 2009/10. Prištinski/Prishtinë Univerzitet, objava registracije studenata u prvoj godini studija u školskoj godini 2008/9 i 2009/10.

¹⁷⁶ Pogledaj normativni okvir, paragrafe 6.1, 6.2, 6.3, 6.4 ovog izveštaja.

ukidajući svoje ugovor sa osobljem i učenicima kosovskog nastavnog plana. Međutim, zbog nedostatka mesta i udaljenosti između sela, organizovanje redovnog obrazovanja je ozbiljno poremećeno. Dana 3. marta 2009, nakon sporazuma omogućenog od strane Visokog komesara OEBS-a za nacionalne manjine i Misije OEBS-a na Kosovu, većina goranskih nastavnika i dece¹⁷⁷ privremeno se vratilo u školu. Dana 17. marta 2009, zbog izdavanja kućnih pravila i navodnog ometanja od strane direktora kosovskog nastavnog plana na obrazovni sistem nastavnog plana Srbije, goranski nastavnici su se opet povukli. Iako je opština poništila sadržaj kućnih pravila, dalji pregovori u cilju nalaženja dugoročnih rešenja nisu omogućili povratak osoblja i učenika srpskog nastavnog plana. Uprkos neprekidnom posredovanju OEBS-a, srpske vlasti za obrazovanje nisu preduzele korake kako bi obezbedile povratak nastavnika na njihovom platnom spisku. Neslaganja oko ugovorenih dogovora i novih predloga u cilju fizičke ili smene odvajanja, učenici srpskog nastavnog plana zapretili su povratkom i pristupom adekvatnom obrazovanju na srpskom jeziku za goransku decu u školskoj 2009/2010 godini.

Sveukupna procena

U školskoj 2009/2010 godini akteri kosovskog i srpskog nastavnog plana imali su priliku i obavezu da obezbede da se goranska deca vrate u školske prostorije sa više nastavnim programima, i imaju adekvatno obrazovanje na izabranom službenom jeziku. Konflikt između aktera nastavnog plana Kosova i Srbije ne treba da ugrozi pravo na obrazovanje goranske dece. Polarizovane pozicije dele predstavnike opštine Dragash/Dragaš, goranske nastavnike i srpsko Ministarstvo; osim toga, goranski učenici trenutno su odvojeni od svojih drugova kosovskih Albanaca i Bošnjaka. Dokle su goranski nastavnici i školski direktor nastavnog plana Srbije nedavno prekinuli predlog povratka rešenjima zasnovanim na fizičkoj segregaciji, kao što je korišćenje različitih zgrada ili izgradnja zidova odvajanja ili odvojene smene, nikakve konkretne pripreme nisu učinjene kako bi se obezbedio povratak i reintegracija goranske dece u multi-etničkoj školi.

7. UČEŠĆE

7.1. Popis stanovništva i učešće nevećinskih zajednica

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 3: Odložiti organizovanje faze sastavljanja spiskova za popis stanovništva i domaćinstava dok ne bude obezbeđen maksimalan nivo učešća svih zajednica i da se popis može sprovesti u skladu sa međunarodnim standardima.

Normativni okvir

Zakon o popisu stanovništva i domaćinstva Kosova¹⁷⁸ poverava obavljanje budućeg popisa stanovništva Zavodu za statistiku Kosova (Zavod za statistiku) i Centralnoj komisiji za popis stanovništva, kao glavnim izvršnim telima.¹⁷⁹ Evropska Komisija, Savet Evrope i UNMIK (u ime Ministarstva javnih službi) potpisali su Memorandum o razumevanju¹⁸⁰ uspostavivši Međunarodnu monitoring operaciju (MMO), koja je zadužena za praćenje pripreme popisa.

¹⁷⁷ Deca i nastavnici od 5-8 razreda vratili su se u školu od 3. do 16. marta 2009. Deca od 1-4 razreda nisu se vratila jer je direktor kosovskog nastavnog plana sprečio povratak nekih goranskih nastavnika i pokušao da preuzme kontrolu nad procesom obrazovanja po srpskom nastavnom planu.

¹⁷⁸ Zakon o popisu stanovništva i domaćinstava Kosova proglašen od strane UNMIK Uredbe 2004/53, 9. decembar 2004.

¹⁷⁹ Član 5 i 12, Zakon o popisu stanovništva i domaćinstava Kosova.

¹⁸⁰ Memorandum o razumevanju stupio je na snagu 24. marta 2006.

Implementacija/situacija na terenu

Kao nastavak pilot testa sprovedenog u 2006, održano je terensko testiranje između 27. oktobra i 10. novembra 2008 u izabranim nabrojanim oblastima¹⁸¹ u cilju testiranja popisnog materijala, uključujući upitnike, priručnike i procedure sa posebnim fokusom na različite uključene etničke zajednice. Dokle je Zavod za statistiku poboljšao svoj tehnički kapacitet, terensko testiranje je potvrdilo da i dalje postoji potreba za napretkom. Zavod za statistiku tek treba da sprovede opširne analize o razlozima bojkota 2006 pilot testa od strane kosovskih Srba i Roma, i nije razvio konkretan plan i strategiju kojim bi ohrabrio sve zajednice da učestvuju u popisu.¹⁸² Zbog “prijateljskog i nereprezentativnog karaktera uzorka opština”¹⁸³ uspešno učestvovanje nevećinskih zajednica u terenskom testiranju, ne ukazuje na to da su stvoreni svi uslovi promovisanja učešća kosovskih Srba i kosovskih Roma. U pogledu postizanja zajedničkog shvatanja o datumu mogućeg popisa stanovništva, i uslovima koji trebaju biti ispunjeni pre održavanja potpunog popisa, Evropska Komisija je 24. marta 2009 organizovala okrugli sto zahtevajući od svih aktera¹⁸⁴ da predstave svoja mišljenja. Konačno, 25. juna 2009, Vlada Kosova objavila je da će popis stanovništva i domaćinstava biti održan između 30. marta i 11. aprila 2011.

Sveukupna procena

Dostupnost “pouzdanih [...] podataka je značajni preduslov [...] da se podstakne efektivna ravnopravnost nevećinskih zajednica,”¹⁸⁵ posebno uzimajući u obzir tendenciju usvajanja politika i zakonodavstva na osnovu numeričkih etničkih pragova.¹⁸⁶ Međutim, kosovske institucije i dalje ne ispunjavaju uslove za obavljanje popisa stanovništva u skladu sa međunarodnim standardima. Prvo, trenutna politička pat pozicija¹⁸⁷ ne dozvoljava postizanje principa potpune obuhvatnosti i univerzalnosti unutar definisane teritorije.¹⁸⁸ Drugo, potpuno učešće svih zajednica, uključujući izbeglice i raseljena lica je veoma sporno i ostaje pravno problematično.¹⁸⁹ Treće, ispunjenje drugih uslova, npr. jezika i zaštite podataka¹⁹⁰ ili etničke samoidentifikacije, i dalje treba biti razmotreno.

¹⁸¹ U opštinama Dragaš/Drageash, Lipljan/Lipjan, Mamuša/Mamuša/Mamushë, Priština/Prishtinë, Prizren i Vučitrn/Vushtri.

¹⁸² Izveštaj terenskog testiranja, oktobar 27-10 novembar 2008, podnet od strane predsednika Menadžment grupe, MMO; Upravni Odbor, 11. decembar 2008, paragraf 67.

¹⁸³ Ibid, paragraf 11.

¹⁸⁴ Uključujući: UNMIK, Savet Evrope, UN Odeljenje za statistiku, UN Ekonomska komisija za Evropu, UN Fond za stanovništvo, Međunarodna Civilna Kancelarija.

¹⁸⁵ Komentar o efektivnom učešću nacionalnih manjina u kulturnom, društvenom i ekonomskom životu i javnim pitanjima (Komentari o učešću), Savetodavni komitet o Okvirnoj Konvenciji, 27. februar 2008, str. 4.

¹⁸⁶ Član 64(2), Ustav; član 12(6), primenjeni Zakon o pravima zajednica; član 54 i 61, primenjeni Zakon o lokalnoj samoupravi; član 2(3), 2(4), Zakon o jezicima.

¹⁸⁷ Uključujući nedostatak *de facto* nadežnosti kosovskih institucija nad većinskim srpskim stanovništvom u tri opštine severno od reke Ibar/Ibër (Leposavić/Leposaviq, Zvečan/Zveçan i Zubin Potok) kao i bojkot kosovskih institucija od strane kosovskih Srba i Roma nakon političkih događaja u 2008.

¹⁸⁸ UN principi i preporuke za popis stanovništva i domaćinstava, Revizija 2, 2008, Osnovne karakteristike, str. 8.

¹⁸⁹ Definicija ‘stanovnika rezidenata’ prema članu 3(a) ostavlja otvoreno pitanje uključivanja izbeglica i raseljenih lica.

¹⁹⁰ Pogledaj paragraf 7.2 ovog izveštaja.

7.2. Lični podaci koji se odnose na pripadnost zajednica

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 5: Preduzeti mere da bi se obezbedila efikasna zaštita ličnih podataka koji se odnose na pripadnost zajednici.

Normativni okvir

Ustav garantuje zaštitu ličnih podataka i ovlašćuje zakon za regulisanje načina za njihovo prikupljanje, čuvanje, pristup, ispravke i upotrebu.¹⁹¹ Međutim, takav zakon je i dalje u izradi. On definiše podatke koji se odnose na pripadnost zajednici kao “osetljive lične podatke” i zahteva adekvatne pravne mere zaštite, posebno u pogledu njihove obrade,¹⁹² u skladu sa Evropskom Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i sudskom praksom.¹⁹³

Implementacija/situacija na terenu

Iako je izrada nacrtu zakona počela u julu 2007 i bila trajno prekinuta 19. februara 2009, Ministarstvo unutrašnjih poslova uspostavilo je radnu grupu za izradu Zakona o zaštiti podataka uz pomoć Evropske Komisije. Inter-ministarska radna grupa, sačinjena od predstavnika civilnog društva i drugih lokalnih i međunarodnih aktera, uskoro će dalje diskutovati o novom nacrtu zakona. Postojeći nacrt je zasnovan na slovenačkom Aktu o zaštiti podataka.¹⁹⁴

Sveukupna procena

Zaštita ličnih podataka i dobrovoljna samo-identifikacija su suštinski zahtevi funkcionisanja demokratskog društva. Ovo ima poseban značaj na Kosovu, gde su nevećinske zajednice socijalno i ekonomski ranjive. Savetodavni komitet Okvirne Konvencije prepoznaje potrebu za prikupljanjem komparativnih podataka o socio-ekonomskoj i obrazovnoj situaciji osoba koje pripadaju nevećinskim zajednicama, mada uz puno poštovanje međunarodnih standarda.¹⁹⁵ U isto vreme, pravo osobe da ne bude tretirana kao pripadnik nacionalne manjine treba jednako biti zaštićeno, i lica na koje se odnosi trebaju neprekidno biti informisana da je davanje podataka o pripadnosti zajednici dobrovoljno.¹⁹⁶ Obično, kosovske institucije, posebno na opštinskom nivou, prikupljaju podatke o pripadnosti pojedinaca u različitim konteksima, od obrazovanja do zapošljavanja bez predhodne saglasnosti osobe o kojoj je reč. Izgleda da su se kosovske institucije posvetile da popune trenutnu pravnu prazninu koja se tiče zaštite ličnih podataka. Međutim, implementacija sistema zaštite podataka javne administracije, koja zahteva sofisticiranu tehnologiju, sveobuhvatno razumevanje pravnog okvira i adekvatnu prateću politiku, i dalje ostaje izazov.

7.3. Učešće zajednica u kosovskoj civilnoj službi

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 26: Sprovesti dodatne napore kako bi se obezbedilo poboljšano učešće pripadnika manjinskih zajednica u PIS strukturama i procesima.

¹⁹¹ Član 36(4), Ustav.

¹⁹² Član 8 Direktive EU 95/46 o zaštiti pojedinaca u pogledu obrade ličnih podataka i slobodnog kretanja takvih podataka, 23. novembar 1995.

¹⁹³ Član 22(2) i 53, Ustav. Konvencija se direktno primenjuje na Kosovu i prevladuje nad domaćim zakonskim odredbama i aktima javnih institucija koji su u suprotnosti sa njom. Ljudska prava zagantovana Ustavom iz 2008 trebaju biti tumačena u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava.

¹⁹⁴ Akt o zaštiti ličnih podataka (ZVOP-1), br. 001-22-148/04, Republika Slovenija, 15. jul 2004.

¹⁹⁵ Komentar o učešću, Savetodavni komitet Okvirne Konvencije, 27. februar 2008, str. 4.

¹⁹⁶ Mišljenje Savetodavnog komiteta, 02. mart 2006, str. 13-14.

Normativni okvir

Pravni okvir promoviše multietnički karakter Kosova, pravičnu zastupljenost svih zajednica u kosovskoj civilnoj službi i jednako učešće polova.¹⁹⁷ Takođe garantuje učešće zajednica u pravosuđu i tužilaštvu.¹⁹⁸ Sastav kosovske policije treba da reflektuje etnički sastav opštinskog stanovništva do najvećeg mogućeg nivoa.¹⁹⁹

Implementacija/situacija na terenu

Opštine Kosova obično drže razvrstane podatke o broju zaposlenih muškaraca i žena i njihovoj etničkoj pripadnosti, iako etničke klasifikacije nisu dosledne ili u nekim slučajevima ne poštuju identifikaciju dotičnih zajednica.²⁰⁰ Generalno, podaci o polu i etničkoj pripadnosti nisu razvrstani po nivou starešinstva, sprečavajući time procenu različitog pristupa menadžerskim pozicijama. U skladu sa anketom OEBS-a od februara 2009, od 35,188 opštinskih civilnih službenika 0.69 procenata (242) bilo je klasifikovano kao Romi, Aškalije ili Egipćani; 0.05 procenata (19) kosovski Hrvati; 1.49 procenat (525) kosovski Bošnjaci; 0.85 procenata (299) kosovski Turci i 0.66 procenata (232) Goranci. Pristup zajednica višim položajima je ograničen.²⁰¹ Mada budžeti većine opština u 2009 ne predviđaju smanjenje osoblja, postoji rizik da buduće smanjenje/restruktuiranje može negativno uticati na učešće i zastupanje zajednica u opštinskoj civilnoj službi. Učešće i zastupanje nevećinskih zajednica je relativno visoko u sudstvu i tužilaštvu.²⁰² U civilnoj službi na centralnom nivou, umanjeno je sa 12 procenata u 2006 na 9 procenata u 2009,²⁰³ i ostaje posebno nisko na menadžerskom nivou.²⁰⁴ Od juna 2009, 85 procenata (6,109) osoblja kosovske policije bili su kosovski Albanci, 9.7 procenata (700) kosovski Srbi, i 5.3 procenata (386) pripada ostalim zajednicama.²⁰⁵ Postoji nizak nivo zastupljenosti Roma, Aškalija i Egipćana posebno na višim pozicijama. Iako su nakon političkih razvoja u

¹⁹⁷ Član 61 i 101, Ustav; član 9(5) i (6), primenjeni Zakon o pravima zajednica; Odeljak 2, UNMIK Uredbe br. 2001/36 o civilnoj službi Kosova, 22. decembar 2001; Odeljak 2a, Administrativno uputstvo br. 2003/01 o procedurama zapošljavanja; Odeljak 3, Administrativna direktiva 2003/02 za sprovođenje UNMIK Uredbe 2001/36 o civilnoj službi Kosova; član 2 (b); Zakon protiv diskriminacije; Odeljak 3, Zakon o ravnopravnosti polova proglašen od strane UNMIK Uredbe Br. 2004/18, 7. jun 2004.

¹⁹⁸ Pogledaj poglavlje 2.3 ovog izveštaja.

¹⁹⁹ Članovi 128(2) i (4), Ustav; član 2(1). i 34(4), primenjeni Zakon o policiji; Priručnik o politici i procedurama kosovske policijske službe, Politika P -1.13, Odeljak IV A (4), Politika i organizacioni aspekti, razvoj politika kosovske policijske službe, februar 2007.

²⁰⁰ Upoređeni podaci uključuju opštinsku administraciju, sektor primarne zdravstvene zaštite, i institucije osnovnog i srednjeg obrazovanja. U Kosovom Polju/Fushë Kosovë, opštinski civilni službenici iz zajednice Roma, Aškalija i Egipćana su registrovani kao 'RAE', dokle opština Dragaš/Drageš ne pravi razliku između zaposlenih kosovskih Bošnjaka i Goranaca i koristi oba termina naizmenično. Kosovski Crnogorci nisu odvojeno registrovani.

²⁰¹ Četiri (muškarci) Roma, Aškalija i Egipćana od 242; jedna (žena) od 19 kosovskih Hrvata; 18 (12 muškaraca i 6 žena) od 525 kosovskih Bošnjaka; 10 (9 muškaraca i 1 žena) od 299 kosovskih Turaka i 11 (muškaraca) od 232 Goranaca.

²⁰² Pogledaj poglavlje 2.3 ovog izveštaja.

²⁰³ Pogledaj 'Priručnik o manjinskim pravima,' Dalja podrška pravosudnim institucijama na Kosovu, Human Dynamics, april 2009, str. 11.

²⁰⁴ U martu 2008, civilni službenici pripadnici nevećinskih zajednica predstavljali su 4 procenata višeg rukovodstva i 3.16 odsto osoblja srednjeg rukovodstva. Izvor: Ministarstvo javnih službi, Departman civilne administracije.

²⁰⁵ Ukupno, 208 kosovskih Bošnjaka, 84 kosovskih Turaka, 38 Goranaca, 20 Roma, 20 Aškalija, sedam Egipćana, pet Čerkeza, tri kosovska Hrvata i jedan Makedonac.

2008 policijski službenici srpske pripadnosti prestali da dolaze na posao,²⁰⁶ i bili suspendovani uz naknadu zarada, većina njih se vratila (318 od 325) na svoje pozicije krajem juna 2009.²⁰⁷

Sveukupna procena

Pravično učešće zajednica u opštinskoj civilnoj službi je i dalje izazov. Ovo se takođe odnosi i na centralnu civilnu službu i sudstvo i tužilaštvo. Više napora treba preuzeti kako bi se povećalo učešće nevećinskih zajednica, uključujući i kroz primenu ciljanih obrazovnih, mentorskih i programa stručne obuke, posebno kako bi se izjednačile mogućnosti zajednica poput Roma, Aškalija i Egipćana, koje su veoma podzastupljene. Kosovske institucije trebaju takođe poboljšati svoje napore prema kosovskim Srbima i ostalim predstavnicima nevećinskih zajednica u sudstvu i tužilaštvu, posebno u kontekstu tekućeg procesa regrutovanja i provere.

7.4. Dijalog između ministarstava i Odbora za prava i interese zajednica u Skupštini Kosova

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 27: Uvesti redovan značajni dijalog između relevantnih vladinih Ministarstava i Odbora za prava i interese zajednica Skupštine Kosova.

Normativni okvir

Ustavni okvir i Ustav poveravaju Odboru za prava i interese zajednica i povratak (Odbor) mandat da savetuje Skupštinu Kosova u vezi prava i interesa zajednica. Odbor pregleda nacрте zakona, može predložiti zakone, izdati preporuke i mišljenja.²⁰⁸ Ustav je promenio njegov sastav.²⁰⁹

Implementacija/situacija na terenu

Sa izuzetkom odnosa sa Ministarstvom za zajednice i povratak,²¹⁰ ne postoji regularni dijalog između Odbora i ministarstava. Ne postoji formalna saradnja sa osvrtnom na pregled ili razvoj nacрте zakona ili politika. Retke razmene više se odnose na posebna pitanja, uglavnom proizašlih iz terenskih poseta Odbora. Povremeno, Odbor poziva kompetenta ministarstva na konsultativne sednice,²¹¹ ili podnosi formalne zahteve za informacije, mada se nivo odziva ministarstava razlikuje.²¹² Međutim, uopšteno ne

²⁰⁶ Policajci kosovski Srbi su nastavili da rade samo u policijskom regionu Mitrovice/Mitrovicë, pošto su u to vreme još uvek bili pod regionalnim komandirima UNMIK policije.

²⁰⁷ Ovo je takođe bio rezultat odluke Ministarstva unutrašnjih poslova izdate u aprilu 2009, očekujući da službenici koji se nisu javili na posao budu suspendovani bez naknade nakon 15. maja, ili da im se ugovori raskinu nakon 30. juna.

²⁰⁸ Član 9(1)(12) do (17) Ustavnog okvira; član 78, Ustav.

²⁰⁹ Prema članu 9(1)(12) Ustavnog okvira sve zajednice su imale jednaku zastupljenost. Član 78(1) Ustava, obezbeđuje 1/3 zastupljenosti kosovskih Srba i kosovskih Albanaca, dok ostale zajednice moraju da dele preostala mesta. Međutim od jula 2009, Odbor zadržava svoj predhodni sastav: dva kosovska Albanca, dva kosovska Srbina, dvoje kosovskih Turaka, dvoje Aškalija, dvoje kosovskih Bošnjaka, jednog Roma, jednog Egipćana i jednog Goranca.

²¹⁰ Predsednik Odbora i Ministar za zajednice i povratak dele zajedničku političku pripadnost.

²¹¹ Na primer, Ministarstvo lokalne samouprave, Ministarstvo javnih službi i Ministarstvo za zajednice i povratak, prisustvovali su okruglom stolu Odbora, o zastupanju manjina u javnim službama, 29. juna 2009. Dana 17. juna 2009, Ministar za zajednice i povratak, kao što je formalno zatraženo, prisustvovao je sastanku Odbora pružajući informacije o razvoju baze podataka za povratak.

²¹² Službeno pismo upućeno Ministarstvu za zajednice i povratak jula 2007 o životnim uslovima Egipćana u Koloniji, neformalnom naselju u Đakovici/Gjakovë nije dobilo odgovor. Dalje, u odgovoru na pismo poslato u maju 2009 Ministru unutrašnjih poslova o nedostatku implementacije Zakona o jezicima (o propustu da se koristi turski jezik na ličnim kartama), Ministar je nepridržavanje opravdao nedostatkom finansijskih sredstava.

postoji dosledno praćenje kako bi se obezbedile konkretne mere izvršenja i rezultati politike.

Sveukupna procena

Izvestan napredak je postignut u smislu suštinske međusobne saradnje između Odbora i ministarstava, ali to i dalje ostaje izazov. Činjenica da predsednik Odbora pripada vladajućoj koaliciji²¹³ trenutno nudi mogućnost za uvođenje procedura o suštinskoj saradnji u fazama izrade nacrtu i implementacije zakonodavstva/politika. Međutim, Odbor je do sada preduzeo nedovoljne korake za sistematizaciju odnosa sa izvršnom vlasti. Aktivnosti Odbora takođe su pogođene činjenicom da članovi kosovski Srbi nedovoljno zastupaju ili uživaju ograničenu podršku svoje zajednice zbog tekućeg bojkota kosovskih institucija. Odbor uopšteno ima problema u dostizanju oblasti sa većinskim srpskim stanovništvom zbog političke situacije. Članovi kosovskih Bošnjaka pripadaju rivalskim strankama,²¹⁴ i čini se da članovi ostalih zajednica nisu proaktivni.

7.5. Mehanizmi za učešće zajednica

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 28: Razmotriti načine za poboljšanje zastupljenosti i efektivnosti komiteta za zajednice u opštinama.

Normativni okvir

Da bi omogućili zaštitu i zastupljenost interesa zajednica na opštinskom nivou, primenjeni Zakon o lokalnoj samoupravi obezbeđuje da odbori za zajednice budu u svim opštinama. Zamenik predsednika skupštine opštine i zamenici gradonačelnika za zajednice moraju biti uspostavljeni samo u opštinama gde nevećinske zajednice predstavljaju najmanje 10 posto opštinskog stanovništva. Od 2005, opštinski saveti za bezbednost zajednica i lokalni komiteti za javnu bezbednost su uspostavljeni.²¹⁵ Mandati opštinskih kancelarija za zajednice i opštinskih službenika za povratak nisu regulisani putem zakona ili podzakonskih akata, već u nekim slučajevima putem opštinskih statuta. Opštinske radne grupe za povratak rade u skladu sa Prerađenim Priručnikom za održiv povratak.²¹⁶ Na centralnom nivou, Ustav uspostavlja Konsultativno veće za zajednice²¹⁷ (Konsultativno veće), potvrđujući mandat Odbora za prava i interese zajednica,²¹⁸ i obezbeđuje jednaku zastupljenost zajednica unutar ministarstava.²¹⁹ Ministarstvo za zajednice i povratak uspostavljeno je putem Uredbe

²¹³ Predsedavajući Odbora, Ministar za zajednice i povratak i Ministar rada i socijalnog blagostanja, svi pripadaju Nezavisnoj Liberalnoj Partiji. Predsedavajući Odbora je takođe predsedavajući Konsultativnog veća za zajednice.

²¹⁴ Demokratska Partija Vakata i 7+ parlamentarna grupa, s jedne strane, i Stranka Demokratske Akcije (SDA), s druge strane.

²¹⁵ Opštinski saveti za bezbednost zajednica i, u oblastima naseljenim broćano malim zajednicama, lokalni komiteti za bezbednost zajednice su obavezni da izgrađuju poverenje između policije i zajednica, podignu svest na lokalnom nivou, identifikuju lokalne probleme u vezi javne bezbednosti i predlože akcione planove usmerene ka odgovoru na te probleme. Član 7, UNMIK Uredbe 2005/54 o okviru i vodećim principima kosovske policijske službe, 20. decembar 2005; član 7(2) do (5), primenjeni Zakon o policiji.

²¹⁶ 2006 Prerađeni Priručnik za održiv povratak, UNMIK-PIS, jul 2006, str. 13.

²¹⁷ Predsednički dekret br. CCC-001-2008, o uspostavljanju Konsultativnog veća za zajednice, 15. septembar 2008. Konsultativno veće je savetodavno telo unutar kancelarije Predsednika.

²¹⁸ Pogledaj paragraf 8.4 ovog izveštaja.

²¹⁹ Članovi 60, 78 i 96, Ustav.

UNMIK-a,²²⁰ dok je Kancelarija za pitanja zajednica uspostavljena putem izvršne odluke Premijera.²²¹

Implementacija/situacija na terenu

Na opštinskom nivou, odbori za zajednice su generalno uspostavljeni širom Kosova; ali dokle je multi-etnički sastav tela široko osiguran,²²² njegova efikasnost je uopšteno govoreći slaba. Bez obzira na previše zahtevan prag od 10 procenata, 12 opština, gde nevećinske zajednice žive u većem obimu, imenovale su zamenika predsednika skupštine opštine i 14 su imenovale zamenike gradonačelnika za zajednice. Opštinski savet za bezbednost zajednica uspostavljen je u 23 od 33 opštine, iako pravična zastupljenost svih zajednica nije uvek osigurana. Dok su zamenici gradonačelnika u izvesnoj meri efikasni u jačanju učešća zajednica,²²³ isto se ne može reći za zamenike predsednika skupština opština. Uprkos nedostatku eksplicitnih odredbi u primenjenom Zakonu o lokalnoj samoupravi, neobavezujući mehanizmi (opštinske kancelarije za zajednice, optinski službenici za povratak i opštinske radne grupe za povratak), su dobro uspostavljeni u većini opština i obezbeđuju učešće zajednica u javnom životu. Međutim, nisu sve zajednice uvek zastupljene i Romi, Aškalije i Egipćani su najviše podzastupljene zajednice.

Na centralnom nivou, 23. decembra 2008 imenovani su članovi Konsultativnog veća. Prema mandatu i sastavu,²²⁴ Konsultativno veće može poboljšati učešće i konsultaciju zajednica. Međutim, pristup javnosti njihovim sastancima nije obezbeđen²²⁵ i inicijalno imenovanje izazvalo je kritike istinskog predstavljanja određenih zajednica.²²⁶ Prateći zvanični zahtev, predstavnik kosovskih Crnogoraca je imenovan. Uz podršku Evropskog centra za pitanja manjina, Konsultativno veće je definisalo strateške i operativne ciljeve za 2009, i razvija pravila procedure, i osnivalo je radne grupe o obrazovanju i zakonskom priznanju zajednice kosovskih Crnogoraca. Štaviše, Konsultativno veće se bavi specifičnim oblastima interesa zajednica.²²⁷ Od aprila 2009, Ministarstvo za zajednice i povratak, Ministarstvo administracije lokalne samouprave, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Ministarstvo kulture,

²²⁰ Prilog XII, UNMIK Uredba 2005/15 o izmenama UNMIK Uredbe 2001/19 o Izvršnom organku privremenih institucija samouprave na Kosovu, 16. mart 2005. Njegov mandat uključuje razvoj i promociju policijske zaštite prava zajednica uključujući pravo na povratak, stvaranje uslova pogodnih za dijalog i pomirenje između zajednica.

²²¹ Kancelarija Premijera, Odluka br. 030, 15. jul 2008.

²²² Zastupljenost Roma, Aškalija i Egipćana nije zadovoljavajuća, kao i kosovskih Crnogoraca i kosovskih Hrvata, mada zbog različitih razloga.

²²³ Na primer u regionu Gnjilana/Gjilan uloženi su veliki naponi kako bi se pomoglo kosovskim Srbima.

²²⁴ Član 12(6), primenjeni Zakon o lokalnoj samoupravi.

²²⁵ Član 7.3 Statuta predviđa da su sastanci Veća javni osim ako Veće ne odluči drugačije. Međutim, u praksi, sastanci nisu otvoreni za javnost i suprotni su sa odredbama uključenim u nacrt Pravila procedura Veća i propisuju da će "se sastanci Veća i njegovih pomoćnih tela održavati bez prisustva javnosti osim ako Veće ne odluči drugačije ili ukoliko proizilazi iz relevantnih odredbi mandata da se sastanak treba održati javno" (Pravilo 32).

²²⁶ Prema nekim predstavnicima zajednice kosovskih Bošnjaka, imenovanju Konsultativnog Veća nedostajala je transparentnost i bilo je proizvoljno. Pored toga, nije obezbeđena zastupljenost manjih zajednica (kao što su kosovski Hrvati).

²²⁷ Dana 27. aprila 2009, stavke dnevnog reda o kojima se razgovaralo uključuju nepriznavanje diploma Prištinskog/Prishtinê Univerziteta izdatih od 1991 do 1998; nepoštovanje Zakona o upotrebi jezika, slučajevi neimplementacije primenjenog Zakona o pravima zajednica; uključenje zajednice kosovskih Crnogoraca u Ustav; Strategija Roma, Aškalija i Egipćana ne odražava posebne interese egipćanske zajednice.

omladine i sporta i Ministarstvo rada i socijalnog blagostanja imenovali su svoje predstavnike. U julu 2008, Premijer Kosova osnovao je Kancelariju za pitanja zajednica.²²⁸ Kancelarija ima veoma širok mandat,²²⁹ i kapaciteti osoblja trebaju biti izgrađeni. Uz podršku Ministra administracije lokalne samouprave, Kancelarija za pitanja zajednica je sprovela istraživanje za procenu kvaliteta nivoa zastupljenosti zajednica u civilnoj službi. Međutim, rezultati još nisu objavljeni. Ministarstvo za zajednice i povratak prolazi fazu restrukturiranja, uključujući reviziju Prerađenog Priručnika za održiv povratak 2006 i izradu Ministarske strategije za zajednice 2009.²³⁰

Sveukupna procena

Na lokalnom nivou, zahtevni zakonski pragovi za uspostavljanje bitnih mehanizama učešća zajednica do sada su bili fleksibilno tumačeni i trebaju biti umanjeni. Iako zakonski okvir uspostavlja nove mehanizme kako bi se osiguralo efikasno učešće zajednica u odlučivanju, implementacija njihovih mandata je nedovoljna. Činjenica da postojanje dugogodišnjih mehanizama, kao što je opštinska kancelarija za zajednice, nije više predviđena zakonom, čini njihov kontinuitet zavisnim od političke volje, što treba otkloniti. To dalje može umanjiti poverenje zajednica u kosovske institucije.²³¹ Uprkos naporima učinjenim od strane pojedinih opština kako bi se obezbedilo pravično učešće svih zajednica, neke zajednice i dalje odbijaju da sarađuju i rade sa kosovskim institucijama. Na centralnom nivou, Konsultativno veće može obezbediti mogućnosti za poboljšano učešće zajednica u javnom životu ali treba obezbediti zastupljenost manjih zajednica, pravilno funkcionisanje, transparentnost i javno informisanje u vezi svojih aktivnosti. Osim ukoliko je obezbeđena harmonizacija i koordinacija njihovih aktivnosti, proliferacija tela koja predstavljaju zajednice sa mandatima koji se preklapaju, iscrpljuje mogućnosti efektivnog učešća zajednica. Neophodna je koordinacija, jasna raspodela odgovornosti i transparentno odlučivanje.

7.6. Efikasno učešće u ekonomskom i socijalnom životu

Savet Evrope, Okvirna Konvencija Preporuka br. 29: Pojačati napore kako bi se obezbedilo da pripadnici svih zajednica mogu efikasno učestvovati u ekonomskom i socijalnom životu Kosova, uključujući i praćenjem kako proces privatizacije i njegovi rezultati utiču na, i uključuju, zajednice.

Normativni okvir

Od septembra 2008, Kosovska Agencija za Privatizaciju (KAP)²³² preuzela je odgovornosti Kosovske Povereničke Agencije (KAP).²³³ Ona upravlja privatizacijom ekonomskih sredstava i resursa društvenih preduzeća (DP), pri tome obezbeđujući obavezne isplate (20 posto prihoda likvidacije)²³⁴ za njihove bivše i sadašnje radnike koji na to imaju pravo. Radnici DP imaju pravo ako su “u vreme privatizacije” bili

²²⁸ Odluka Premijera br. 030, 15. jul 2008.

²²⁹ Pogledaj brifing dokumente Kancelarije Premijera za pitanja zajednica, avgust 2008.

²³⁰ Pogledaj paragraf 3.1 ovog izveštaja.

²³¹ Uglavnom kosovski Srbi, i do nižeg stepena, Goranci, Romi, Aškalije i Egipćani.

²³² Dana 15. juna 2008, Skupština Kosova usvojila je Zakon o agenciji za privatizaciju.

²³³ KAP je uspostavljen prema nadležnosti UNMIK-a, za upravljanje javnim i društvenim preduzećima (DP) i sredstvima. UNMIK Uredba 2008/27, o izmenama UNMIK Uredbe 2002/12 o uspostavljanju Kosovske Povereničke Agencije, 27. maj 2008.

²³⁴ Odeljak 10, UNMIK Uredba 2004/45, koja zamenjuje UNMIK Uredbu 2003/13, o transformaciji prava korišćenja nepokretne imovine u društvenom vlasništvu, 19. novembar 2004. Uredba je bila implementirana Administrativnim uputstvom br. 2005/12.

"ustanovljeni da su na platnom spisku DP-a za ne manje od tri godine."²³⁵ Zaposleni mogu podneti žalbu Specijalnom Veću Vrhovnog Suda ako mogu dokazati; da su bili isključeni iz liste radnika DP-a bez opravdanog razloga; ili da zbog diskriminacije nisu bili u mogućnosti da nastave da rade u DP-u za najmanje tri godine.²³⁶

Putem UNMIK-a, Kosovo je potpisalo Bečku Deklaraciju o neformalnim naseljima u jugoistočnoj Evropi.²³⁷ Kao što obezbeđuje normativni okvir, centralne i opštinske vlasti obavezne su da uključe neformalna naselja u svoje prostorne planove kako bi obezbedile njihovo regulisanje.²³⁸ Ministarstvo sredine i prostornog planiranja (MSPP) trenutno izrađuje strategiju o neformalnim naseljima kako bi sprečilo povećanje neformalnih naselja i regulisalo postojeća.

Dana 24. decembra 2008 Vlada Kosova usvojila je Strategiju za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana (2009-2015) radi poboljšanja njihovog uključivanja u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, zdravstva, stanovanja, povratka kao i pristupa uslugama i učešću u javnom životu.

Implementacija/situacija na terenu

Sa nešto više od jedne petine odobrenih isplata od početka procesa privatizacije, postoji zabrinutost da je do sada izvršen nesrazmerno nizak nivo isplata bivšim radnicima kosovskim Srbima.²³⁹ Činjenica, da samo lica na listi radnika DP-a u vreme privatizacije imaju pravo da dobiju deo privatizacionog prihoda, percipirana je kao diskriminatorska od strane mnogih radnika nevećinske zajednice, posebno onih koji žive u raseljenju. Ovi poslednji tvrde da nisu bili u mogućnosti da dolaze na posao iz različitih razloga, uključujući i nesigurnost. Pošto KAP nema kancelarije van Kosova, mogućnost radnika nevećinskih zajednica da ulože prigovor na isključenje iz liste podobnih radnika, često je ograničena raseljenjem, ograničenom slobodom kretanja i neadekvatnim pristupom relevantnim informacijama putem elektronskih i štampanih medija.²⁴⁰ Značajna kašnjenja u isplati prihoda od privatizacije nastavlja da utiče na sve radnike koji na to imaju pravo. Komplikovana istorija nepokretne imovine od 1945, praćena privatizacijom vođenom od strane KPA/KAP, dovela je do lavine zahteva²⁴¹ upućenih Specijalnoj komori Vrhovnog Suda.²⁴² Podnosiocima zahteva

²³⁵ Odeljak 10(4), UNMIK Uredba 2003/13 o transformaciji prava korišćenja nepokretne imovine u društvenom vlasništvu, 9. maj 2003.

²³⁶ Odeljak 4(1), UNMIK Uredba 2002/13 o uspostavljanju posebne komore Vrhovnog suda Kosova po pitanjima koja se odnose na KPA, 13. jun 2002.

²³⁷ Dana 17. marta 2005, UNMIK je potpisao Bečku Deklaraciju o neformalnim naseljima u jugoistočnoj Evropi.

²³⁸ Dana 17. novembra 2008, Skupština Kosova usvojila je zakon zamenjujući Zakon o prostornom planiranju proglašenog od strane UNMIK Uredbe 2003/30, 10. septembra 2003.

²³⁹ Prema KAP, od 12. decembra 2008 ukupan broj zaposlenih koji je dobio 20% akcija od privatizacije je 10,293, od koji su 426 kosovski Srbi.

²⁴⁰ Odeljak 64, UNMIK-ovog administrativnog naređenja 2006/17, 6. decembar 2006. KAP mora prvo objaviti privremenu listu zaposlenih koji su stekli pravo. Prigovori na listu moraju biti podneti KAP-u u roku od 20 dana i podložni su zahtevu za podnošenje dokaza ili dokaznom ročištu. Samo nakon prilagođavanja i objavljivanja finalne liste, žalbe mogu biti podnete specijalnoj komori Vrhovnog suda.

²⁴¹ Izveštaj "Sudska kontrola pitanja Kosovske povereničke agencije od strane Specijalne komore Vrhovnog suda Kosova", Misija OEBS-a na Kosovu, maj 2008.

²⁴² Odeljak 1, Administrativno uputstvo 2005/7 koje implementira UNMIK Uredbu 2002/13 o uspostavljanju posebne komore Vrhovnog suda Kosova za pitanja koja se odnose na Kosovsku povereničku agenciju, 2. jun 2005.

uključuju osobe koje su izgubile imovinska prava stečena tokom privatizacije društvenih preduzeća sprovedene prema zakonu o restituciji iz 1991.²⁴³ Iako UNMIK nikad nije poništio zakon iz 1991,²⁴⁴ KAP, nakon 1999, često je zanemarivala predhodni proces privatizacije i nastavila sa novom privatizacijom istih imovina.

Romi, Aškalijske i Egipćani često žive u marginalizovanim neformalnim naseljima, bez pristupa adekvatnoj infrastrukturi, struji, čistoj vodi, kanalizaciji, i uslugama odlaganja smeća. Nedostatak urbanih ili građevinskih dozvola i neophodnih dokaza o vlasništvu nad imovinom, ili neregistrovani prenos i/ili okupacije zemljišta,²⁴⁵ često lišavaju stanovnike ovih naselja sigurnosti poseda. U nekoliko slučajeva, Romi, Aškalijske i Egipćani, stanovnici neformalnih naselja podležu zdravstvenim rizicima kao što su zagađenje, strukturno nezdrava mesta stanovanja i ostali negativni faktori sredine.²⁴⁶ Do danas je samo nekoliko opština identifikovalo neformalna naselja u svojim opštinskim planovima razvoja ili je započelo proces regularizacije.²⁴⁷ Umesto toga, opštinske strategije uglavnom imaju cilj da zadrže rast postojećih neformalnih naselja putem urbanih regulatornih planova²⁴⁸ i preseljenjem stanovništva u kolektivne ili socijalne smeštaje. Činjenica da mnoga neformalna naselja zauzimaju zemljište u društvenom vlasništvu, odlaže ili ometa proces regularizacije. Inicijativa opštine Istok/Istog da olakša povratak raseljenih Egipćana i da reguliše uništeno neformalno naselje u Rudešu/Rudesh²⁴⁹ putem zamene zemljišta, obustavljena je u junu 2008.²⁵⁰ Samo u junu 2009 raseljenim licima je ponuđeno alternativno preseljenje u socijalni program stanovanja u Srbobranu/Serbobran (Istoku/Istog).²⁵¹ Slučaj neformalnog naselja Kristali²⁵² u opštini Peć/Pejë ilustruje dalje

²⁴³ Zakon o načinu i uslovima priznavanja prava i povratka zemljišta pretvorenog u društveno vlasništvo za potrebe Fonda poljoprivrednog zemljišta, i zemljišta konfiskovanog zbog neispunjenih obaveza otkupa poljoprivrednih proizvoda, Službeni glasnik Republike Srbije br. 18/90, 27. mart 1991.

²⁴⁴ UNMIK Uredba 1999/10 o stavljanju van snage diskriminatornog zakonodavstva koje utiče na stanovanje i pravo na imovinu, 13. oktobar 1999, izričito je stavila van snage Zakon o izmenama i dopunama ograničenja prometa nepokretnostima, Služben glasnik Republike Srbije br. 22/91, 18. april 1991; i Zakon o uslovima, načinima i postupcima davanja poljoprivrednog zemljišta građanima koji žele da rade i žive na teritoriji Autonomne Pokrajine Kosova i Metohije, Službeni glasnik Republike Srbije br. 43/91, 20. jul 1991.

²⁴⁵ MSPP je organizovalo konferencije i radionice u različitim opštinama, u saradnji sa OEBS-om i UN Habitat-om, u cilju podizanja svesti stanovnika neformalnih naselja.

²⁴⁶ Naselje Kolonia u Đakovici/Gjakovë, naseljeno Egipćanima, je smešteno blizu gradske deponije.

²⁴⁷ MSPP odobrava opštinske razvojne planove i obezbeđuje da opštine uključe neformalna naselja u ove planove.

²⁴⁸ Urbanistički regulatorni planovi ne zahtevaju odobrenje Ministarstva sredine i prostornog planiranja.

²⁴⁹ Godine 2005, opština je inicirala projekat povratka za 70 raseljenih porodica Egipćana iz Rudeša/Rudesh čije je naselje u potpunosti uništeno u periodu posle sukoba.

²⁵⁰ SPGS nije odobrio razmenu zemljišta između opštine i KAP jer je u junu 2008 naselje Rudeš/Rudesh bilo uključeno u specijalnu zaštitnu zonu manastira Gorioč (Istok/Istog). Dalje, opština je izgradila opštinsko groblje na delu ovog naselja.

²⁵¹ Program 'Povratak i reintegracija na Kosovu' finansiran je od strane Kancelarije Evropske Komisije i implementiran od strane UNDP-a.

²⁵² Neformalno naselje Kristali, naseljeno sa preko 100 romskih i egipćanskih porodica od 1940-tih, bilo je uništeno nakon sukoba 1999. Kasnije u 1999, ostaci su bili očišćeni od strane opštine. Godine 2001 opština ga je označila kao industrijsku zonu i sprečila stambenu izgradnju. Istovremeno, opština je tolerisala ilegalnu izgradnju u istoj oblasti. Godine 2003, Kristali su bili ponovo klasifikovani kao oblast za stanovanje i raniji stanovnici su uložili nove napore da izgrade svoje kuće; međutim, bilo kakvi građevinski radovi preduzeti tokom dana bili su srušeni od strane nepoznatih izvršilaca tokom noći. Do sada nije došlo do povratka u naselje Kristali.

institucionalne i socijalne barijere sa kojima se suočavaju nevećinske zajednice u ostvarivanju svog prava na povratak u mesto porekla.

Iako su predstavnici Roma, Aškalija i Egipćana učestvovali u razvoju strategije za integracije, neke od njihovih preporuka nisu bile uključene u završni dokument. Sa izuzetkom nekih inicijativa od strane Ministarstva za obrazovanje i tehnologiju, Vlada Kosova nije finalizirala akcione planove i označila budžet za implementaciju strategije. Prihvatne zajednice nisu bile konsultovane u vezi s ovim pitanjem.

Sveukupna procena

Tekući procesi privatizacije ne obezbeđuju dovoljnu transparentnost, dosezanje i jednake mogućnosti za dobijanje prihoda za sve bivše radnike društvenih preduzeća koji su na to stekli pravo, posebno raseljeni i radnici pripadnici nevećinske zajednice. Potencijalni vlasnički izazovi procesa privatizacije mogu se očekivati, posebno od strane korisnika kosovskih Srba u procesu privatizacije od 1989-1999. Kada su u pitanju neformalna naselja i povratničke lokacije²⁵³ locirane na zemljištu u društvenoj svojini, privatizacija DP-a takođe treba prilagoditi potrebu da se obezbedi regularizacija neformalnih naselja, sigurnost poseda i bolje uslove života za svoje stanovnike.²⁵⁴

Postoji jaka potreba da se procene sva neformalna naselja i razvije strategija za njihovu regularizaciju. Opštinski razvojni planovi su samo u nekoliko slučajeva obezbedili regularizaciju.²⁵⁵ Posebno zabrinjava nedostatak efektivnog učestvovanja pogođenih zajednica u procesu regularizacije. Jedna od posledica je da institucije često nude stanovnicima neformalnih naselja preseljenje u kolektivne socijalno stambene blokove kao jedino rešenje. Često opštine ne identifikuju i ne uključuju uništena i napuštena neformalna naselja u opštinske razvojne planove, time sprečavajući potencijalni povratak ugroženih nevećinskih zajednica, posebno Roma, Aškalija i Egipćana. Strategija za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana nije budžetirana i implementirana.

²⁵³ Ekonomski imperativ režima privatizacije ne treba da potisne obaveze državnih organa da obezbede pravo na povratak u mesto porekla (npr. Kristali u Peći/Pejë, Rudeš/Rudeshe u Istoku/Istog).

²⁵⁴ Kao što je Kolonia u Đakovici/Gjakovë i Romska Mahala u južnoj Mitrovici/Mitrovicë.

²⁵⁵ Sa izuzetkom trenutne diskusije za regulisanje naselja Kolonije, nekoliko primera se odnosi na projekte koji se tiču povratka, kao što je dodela opštinskog zemljišta u romskoj mahali u Mitrovici/Mitrovicë, ili projekat povratka/relokacije implementiran unutar projekta Povratka i reintegracije na Kosovu u Srbobran/Serbobrane.

8. ZAKLJUČCI

Kosovske institucije su usvojile sveobuhvatan zakonodavstvo i politike za zaštitu i promociju prava zajednica. Međutim, njihova primena zaostaje. Stvaranje stabilnog, demokratskog i multi-etničkog društva zahteva uvećanu posvećenost institucija i istinsko učešće svih zajednica. Neophodan je dalji napredak kako bi se implementirale preporuke Saveta Evrope vezane za Okvirnu Konvenciju.

Imenovanje lokalnog Ombudsmana bilo je postignuto nakon nekoliko godina i može podržati obnovljeno poverenje u instituciju. Nedostatak koordinisanog pristupa policije i pravosuđa, nepostojanje baze podataka o klasifikaciji, istrazi i krivičnom gonjenju inter-etničkih incidenata i praktični problemi koji se odnose na funkcionisanje sudova na severu Kosova, i dalje prenose osećaj nekažnjivosti za zločine uperene protiv zajednica.

Uprkos proširenim naporima za stvaranje uslova za održiv povratak, kosovske institucije se i dalje suočavaju sa izazovima koji se odnose na povraćaj imovine, regularizaciju neformalnih naselja, kao i da obezbede preseljenje raseljenih lica u mesta različita od mesta porekla. Nisu obezbeđene odgovarajuće mere i sredstva za prilagođavanje potrebama uvećanog broja repatriраних lica. Ne postoji valjana komunikacija između Ministarstva unutrašnjih poslova i primajućih opština. Postoji posebna zabrinutost za situaciju Roma raseljenih u kontaminiranim kampovima na severu Kosova za koje, uprkos skorašnjim obavezivanjima, nisu obezbeđena održiva rešenja u zadnjih deset godina.

Specijalne zaštitne zone su uspostavljene za obezbeđivanje kulturnog nasleđa zajednica. Međutim, dovodi se u pitanje njihovo konkretno obezbeđivanje u specifičnim slučajevima, i lokalne institucije nisu razvile sveobuhvatnu listu kulturnih nasleđa. Zaštita kultura manjih zajednica je uglavnom zasnovana na finansijskoj podršci za kulturne inicijative, ali nije predviđeno proaktivno dosezanje do i promocija najugroženijih kultura. Nesaglasnost i dalje traje u vezi sa obezbeđivanjem nekih usluga javnih emitera nevećinskim zajednicama.

Postoji sveobuhvatno zakonodavstvo o upotrebi jezika, ali na njegovu primenu utiče dodela neadekvatnih resursa, nedostatak javnog informisanja, i nedovoljno praćenje. Kapaciteti prevođenja i tumačenja su se smanjili do zabrinjavajućeg obima i nedostatak obrazovanja na oba zvanična jezika dovodi u rizik buduće postojanje dvojezične civilne službe. Iako su se smanjili incidenti, neophodne su proaktivnije javne mere u promovisanju tolerancije i upotrebe nevećinskih jezika posebno u mono-etničkim oblastima.

Učenici kosovski Albanci i kosovski Srbi nastavljaju da pohađaju obrazovanje u odvojenim školama i obrazovnim sistemima i nikakve konkretne mere nisu preduzete u promociji kontakata među učenicima i nastavnicima kosovskog i srpskog nastavnog plana i programa. Nedostatak mera koje bi obezbedile učenje oba zvanična jezika neguje osećaj rastućeg razdvajanja između dve najveće zajednice. Moraju se intenzivirati koraci preduzeti u promovisanju obrazovanja na jezicima zajednica i obezbeđenju očuvanja kulture ostalih nevećinskih zajednica putem obrazovanja.

Stvoreni su pozitivni naponi za obezbeđivanje zastupljenosti nevećinskih zajednica u javnim institucijama i mehanizmi učešća zajednica na centralnom i opštinskom nivou. Međutim neophodni su dalji naponi kako bi omogućili efektivnu saradnju i funkcionisanje ovih mehanizama, i za uvećanje rodnog balansa i zastupljenosti zajednica na višim položajima.

9. PREPORUKE

S obzirom na gore navedeno, OEBS savetuje kosovske institucije da razmotre sledeće preporuke.

Pravni lekovi i sprovođenje zakona

Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo pravde, kosovska policija i sudovi:

- Uspostaviti stalni sistem za prikupljanje podataka o istrazi i krivičnom gonjenju etnički motivisanih incidenata i krivičnih dela;
- Poboľšati poverenje svih zajednica u pravosuđe putem efikasne istrage i krivičnog gonjenja etnički motivisanih incidenata i krivičnih dela.

Proces povratka i bezbednost

Ministarstvo za zajednice i povratak, Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo administracije lokalne samouprave, Ministarstvo za rad i socijalno blagostanje, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo finansija i ekonomije, kosovske opštine kao i Kosovska Imovinska Agencija:

- Ukloniti prepreke za održiv povratak i odgovoriti na bezbedonosne, ekonomske, imovinske i obrazovne brige potencijalnih povratnika putem konkretnih mera;
- Obezbediti celishodan održiv povratak ili preseljenje svih raseljenih Roma iz kontaminiranih kampova na severu Kosova i obezbediti im adekvatni zdravstveni tretman;
- Implementirati Strategiju za reintegraciju repatriranih lica putem adekvatnih finansijskih sredstava, među-institucionalne saradnje i ciljanih usluga.

Kultura, i pitanja medija

Ministarstvo kulture, omladine i sporta, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo transporta i telekomunikacija, Institut Kosova za zaštitu spomenika i Kosovski Savet za kulturnu baštinu:

- Kompletirati sveobuhvatnu listu kulturnog i verskog nasleđa, uspostaviti mehanizme čuvanja zaštitnih zona, i podići svest javnosti o kulturnom nasleđu i promociji među-etničke i verske tolerancije;
- Omogućiti nevećinskim zajednicama jednak pristup uslugama javnih emitera na njihovim jezicima i kulturi u skladu sa zakonom.

Upotreba jezika

Kabinet premijera, Komisija za jezike, Ministarstvo unutrašnjih poslova i kosovske opštine:

- Obezbediti adekvatne ljudske i finansijske resurse kako bi se obezbedila implementacija zakona o upotrebi jezika, jednak prisup više-jezičkim javnim uslugama i efektivno učešće korisnika nevećinskih jezika;

- Ojačati Komisiju za jezike kako bi postala efektivan mehanizam praćenja i razvoja politike;
- Osuditi incidente i promovisati upotrebu svih nevećinskih jezika na javnim mestima širom Kosova, posebno u mono-etničkim oblastima.

Obrazovanje

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije, Kabinet premijera, Kancelarija za dobro upravljanje, Ministarstvo za zajednice i povratak, Ministarstvo finansija i ekonomije,:

- Razviti nastavne planove i obezbediti udžbenike kako bi se obezbedio pristup obrazovanju na svim zvaničnim jezicima i na drugim jezicima zajednica i proširiti mogućnosti za diplomsku obuku nastavnika na jezicima zajednica;
- Obezbediti mogućnosti za obrazovanje na oba zvanična jezika za sve i promovisati uklanjanje jezičkih i fizičkih barijera koje odvajaju decu koja pripadaju različitim zajednicama;
- Obezbediti obrazovnu integraciju dece pripadnika zajednica Roma, Aškalija i Egipćana putem adekvatnih resursa i ciljanih mera;
- Dati prioritet punom pristupu obrazovanju na izabranom zvaničnom jeziku i integraciji škola sa više nastavnih planova za goransku decu.

Učešće u javnom životu

Ministarstvo javne administracije, Ministarstvo administracije lokalne samouprave, Kabinet premijera, Kancelarija za dobro upravljanje Ministarstvo za zajednice i povratak i opštine Kosova:

- Sprovesti povećano učešće i zastupljenost ne-albanskih zajednica u civilnoj službi i u procesu odlučivanja, pritom poštujući pravo na samo-identifikaciju kao i zaštitu osetljivih ličnih podataka o njihovoj etničkoj pripadnosti;
- Preduzeti konkretne mere i dodeliti resurse za promociju uključivanja ne-albanskih zajednica u ekonomski i javni život, uključujući jednak pristup procesu privatizacije, regularizacije neformalnih naselja i verodostojnu impementaciju strategije za integraciju Roma, Aškalija i Egipćana.

Legenda: Ova mapa nije zvanični dokument i predviđena je samo kao referenca.